

A Mixed-Method in Identifying the Harms of Educational-Vocational Guidance Process Students and Graduates of the University of Tehran

Sogol. Yazdankhoo¹, Marzieh. Dehghani^{2*}, Keyvan. Salehi²

¹ PhD Student in Health Sciences and Social Work, Faculty of Health Sciences and Social Work, Griffith University, Gold Coast, Australia

² Associate Professor, Faculty of Psychology and Educational Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran

* Corresponding author email address: dehghani_m33@ut.ac.ir

Article Info

ABSTRACT

Article type:

Original Research

How to cite this article:

Yazdankhoo, S., Dehghani, M., & Salehi, K. (2023). A Mixed-Method in Identifying the Harms of Educational-Vocational Guidance Process (Case Study: Students and Graduates of the University of Tehran). *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education*, 29(2), 87-115.

© 2023 the authors. Published by Institute for Research and Planning in Higher Education (IRPHE), Tehran, Iran. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) License.

The present study aimed to identify the harms of the educational-vocational guidance of students of University of Tehran with a mixed-methods approach. In the first part the level of academic major satisfaction was compared with a quantitative approach which was applied in terms of purpose and a descriptive survey in terms of method. The population of the study included all bachelor, master and doctoral students of the University of Tehran in four departments of engineering, experimental sciences, humanities and basic sciences that a sample was selected by non-randomly convenience strategies with a volume of 361 people who answered the Nauta's Academic Major Satisfaction questionnaire. The results showed that there is no significant difference between academic major satisfaction according to the variables of gender, grade and having the experience of changing major. However, there was a significant difference between students studying in different semesters and departments. The second part was conducted with a qualitative approach using phenomenological method in order to identify the negative consequences of undesirable educational-vocational guidance and the ways of facing with consequences. Research data were collected by semi-structured interviews with 25 students and graduates of University of Tehran who were selected by purposeful method. Findings showed that the negative consequences were classified into 25 sub-themes and six general themes of educational, psychological, family, economic, individual-social and physical consequences. Moreover, by extracting 11 sub-themes, it was shown that individuals did a variety of activities, including academic, social, vocational, adaptive and coping activities in order to reduce the consequences.

Keywords: Mixed method, Educational, Vocational guidance, Negative consequence

تاریخچه مقاله

دریافت شده در تاریخ ۲۵ مهر ۱۴۰۰

پذیرفته شده در تاریخ ۱۰ دی ۱۴۰۱

منتشر شده در تاریخ ۱۰ تیر ۱۴۰۲

فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی

دوره ۲۹، شماره ۲، صفحه ۱۱۵-۸۷

شاپای الکترونیکی: ۲۷۱۷-۲۲۰۱

رویکردی آمیخته در شناسایی آسیب‌های فرایند هدایت تحصیلی - شغلی
دانشجویان و فارغ‌التحصیلان دانشگاه تهرانسوگل یزدان‌خو^۱، مرضیه دهقانی^{۲*}، کیوان صالحی^۲

۱. دانشجوی دکترا علوم سلامت و کار اجتماعی، دانشکده علوم سلامت و کار اجتماعی، دانشگاه گریفیث، گلدکوست، استرالیا
۲. دانشیار دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

* ایمیل نویسنده مسئول: dehghani_m33@ut.ac.ir

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله

پژوهشی اصیل

نحوه استناد به این مقاله:

یزدان‌خو، سوگل، دهقانی، مرضیه، و صالحی، کیوان (۱۴۰۲). رویکردی آمیخته در شناسایی آسیب‌های فرایند هدایت تحصیلی - شغلی (مورد مطالعه: دانشجویان و فارغ‌التحصیلان دانشگاه تهران). *فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی*، ۲۹(۲)، ۸۷-۱۱۵.

© ۱۴۰۲ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY 4.0) صورت گرفته است.

پژوهش حاضر با هدف شناسایی آسیب‌های فرایند هدایت تحصیلی-شغلی دانشجویان دانشگاه تهران با رویکردی آمیخته از نوع تشریحی انجام شد. بخش اول با هدف مقایسه میزان رضایت از رشته تحصیلی میان دانشجویان دانشگاه تهران در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹ با رویکرد کمی انجام شد. جامعه پژوهش نیز شامل کلیه دانشجویان دوره‌های کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری دانشکده‌های دانشگاه تهران و علوم پزشکی تهران بود که نمونه‌ای از این جامعه به شیوه غیرتصادفی از نوع در دسترس به حجم ۳۶۱ نفر انتخاب شدند و به پرسشنامه رضایت از رشته تحصیلی نوتا پاسخ دادند. نتایج این بخش نشان داد که بین میزان رضایت از رشته تحصیلی به تفکیک سطوح متغیرهای جنسیت، دوره تحصیلی و داشتن تجربه تغییر رشته تفاوت معناداری وجود ندارد. اما میان دانشجویان با توجه به ترم‌ها و رشته‌های تحصیلی مختلف تفاوت معنادار وجود داشت. بخش دوم از پژوهش با رویکرد کیفی به روش پدیدارشناسی به منظور شناسایی پیامدهای منفی فرایند هدایت تحصیلی-شغلی نامطلوب و شیوه مواجهه دانشجویان با پیامدها انجام شد. داده‌ها در این بخش با استفاده از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با ۲۵ نفر از دانشجویان و فارغ‌التحصیلان دانشگاه تهران که به شیوه هدفمند انتخاب شدند، جمع‌آوری شد. یافته‌های پژوهش در این بخش نشان داد که پیامدهای منفی یک هدایت تحصیلی-شغلی نامطلوب در ۲۵ زیرمضمون و شش مضمون کلی پیامدهای تحصیلی، روانی، خانوادگی، اقتصادی، فردی-اجتماعی و جسمانی و شیوه مواجهه با پیامدها در ۱۱ زیرمضمون و پنج مضمون کلی فعالیت‌های تحصیلی، اجتماعی، شغلی، سازگاران و مقابله‌ای طبقه‌بندی شدند.

کلیدواژگان: رویکرد آمیخته، هدایت تحصیلی-شغلی، رضایت از رشته تحصیلی، پیامدهای منفی.

مقدمه

نهاد آموزش و پرورش را از این نظر می‌توان اساسی‌ترین رکن یک کشور دانست که می‌تواند تعیین‌کننده مسیر حرکت آینده کشور و به‌عنوان یک نهاد اجتماعی، عهده دار تربیت دانش‌آموزان باشد (Rezapour Mirsaleh, Shafaei, & Barati, 2017). از اهداف و وظایف مهم آموزش و پرورش، ایجاد زمینه‌ای به منظور رشد همه‌جانبه دانش‌آموزان، تربیت انسان کارآمد و مسئول برای ایفای نقش در زندگی فردی و اجتماعی است که بدون شک این امر، مستلزم برنامه‌ریزی‌ها و فعالیت‌های گوناگونی می‌باشد (Sharifi, Niazazari, & Jabbari, 2020). در این راستا به نظر می‌رسد توجه به موضوع تفاوت‌های فردی و در نظر گرفتن این نکته که وجود علایق و توانایی‌های گوناگون در افراد موجب می‌شود تا هر شخص در حوزه‌ای خاص به موفقیت برسد، ضرورت دارد. بنابراین در یک نظام آموزشی، کشف علایق، توانایی‌ها، استعدادها و بطور کلی شناسایی نقاط ضعف و قوت دانش‌آموزان به منظور هدایت به مسیر مناسب با یک تصویر روشن از نیازها و ویژگی‌های شخصیتی، بیشترین اهمیت را دارد (Tajari & Javanneshan, 2020).

هدایت تحصیلی-شغلی یکی از پدیده‌های قابل توجه در نظام‌های آموزشی کشورهای پیشرفته و در حال توسعه و از مهم‌ترین دغدغه‌های نظام‌های آموزشی و تصمیم‌گیرندگان امر توسعه در این کشورها می‌باشد (Haug et al., 2019) که به منظور آشنایی دانش‌آموزان با نقاط قوت و علایق خود و تصمیم‌گیری برای آینده از جمله مسیرشغلی، به اشکال گوناگون در مدارس اجرا می‌شود. در عصر حاضر، شناخت و انتخاب رشته تحصیلی و مسیر شغلی، به علت پیشرفت سریع دانش و تکنولوژی، هرروز پیچیده‌تر می‌شود و از آنجا که آموزش و اشتغال از جنبه‌های مهم زندگی انسان به شمار رفته و افراد دوران قابل توجهی از زندگی خود را صرف کسب علم و آماده شدن برای انجام یک شغل می‌کنند، لذا هدایت تحصیلی-شغلی، می‌تواند افراد را برای زیستن در جامعه و پذیرفتن نقش‌های اجتماعی، آماده کند (Hatami, Fathiazar, & Taheri, 2012).

مبانی نظری و پیشینه

به زعم (Kochhar, 1984)، هم‌رین و اریکسون (۱۹۵۷) هدایت را جنبه‌ای از برنامه آموزشی دانستند که به دانش‌آموز در جهت برنامه‌ریزی آینده خود در راستای علایق، توانایی‌ها و نیازهای اجتماعی کمک می‌کند. در سال ۱۹۶۲ تعاریف هدایت شکل سازمان‌یافته‌تر و کامل‌تری نسبت به سال‌های پیشین به خود گرفت. در تعریف ارائه شده توسط کرو و کرو (۱۹۶۲)، به این موضوع اشاره شده است که هدایت، تحمیل دیدگاه به افراد نیست بلکه ارائه کمک و راهنمایی از سوی یک فرد واجد شرایط است تا افراد بتوانند برای زندگی خویش تصمیم‌گیری کنند (Dabas, 2018). بنابراین هدایت تحصیلی-شغلی بعنوان یکی از انواع هدایت را می‌توان فرایندی دانست که بدان وسیله به دانش‌آموزان کمک می‌شود تا براساس استعداد، علاقه و توانایی‌های خود و به تناسب امکانات و شرایط محیطی، با انتخاب رشته تحصیلی مناسب، برای شغل آینده خود برنامه‌ریزی کنند (Shafiabady, 2019).

پژوهش‌های صورت گرفته پیرامون موضوع هدایت تحصیلی-شغلی نشان می‌دهند مهم‌ترین عامل مؤثر بر انتخاب رشته تحصیلی علاقه و استعداد دانش‌آموزان است (Zhang et al., 2021). از دیگر عوامل تأثیرگذار بر این فرایند باتوجه به پژوهش‌ها می‌توان به تقسیم‌بندی‌های جنسیتی صورت گرفته برای رشته‌ها (Madandar Arani, 2016; Zhang et al., 2021)، سوابق تحصیلی (Chen & Simpson, 2015; Ozcan, 2017)، نگرش دانش‌آموزان به توانایی‌های خود (Soppe et al., 2019)، مدرسه (Mashayekh, Ghasemzad, & Mohaghegh Por, 2018)، خانواده (Suryadi et al., 2020)، بازار کار (Fejes & Dahlstedt, 2020)، گروه همسالان (Mashayekh, Ghasemzad, & Mohaghegh Por, 2018).

(2018)، پرستیژ اجتماعی رشته (Kazemian, 2020)، هوش‌های چندگانه (Ansary & Niknesan, 2019)، هوش هیجانی (Abedi et al., 2016) و سبک‌های یادگیری (Maroufi & Karami, 2015)، اشاره کرد.

هدایت تحصیلی-شغلی در مسیری است که با پیمودن آن، نیازهای جامعه از یک سو و نیازهای فردی از طرف دیگر برآورده می‌شود. بنابراین هدایت تحصیلی-شغلی نامطلوب از طرفی می‌تواند باعث سردرگمی، بی‌انگیزگی، ترک تحصیل، افت تحصیلی و کاهش خودکارآمدی (Mimis et al., 2019) و از طرف دیگر موجب افت علمی کشور و فرسودگی منابع اقتصادی و انسانی شود (Mokhtar Zadeh, 2019). بنابراین با توجه به این موضوع که یکی از مهم‌ترین اهداف تحصیلات دانشگاهی، آموزش یک حرفه و ورود به بازار کار است، لذا به عنوان مثال افت تحصیلی تنها یک مشکل فردی محسوب نشده و یک دانش‌آموخته ناکارآمد می‌تواند موجب ضرر و زیان برای جامعه باشد (Fadavi Roodsari et al., 2020).

پژوهش‌ها، حاکی از آن است که مجموع فعالیت‌هایی که تحت عنوان هدایت تحصیلی-شغلی در کشور انجام می‌شود، در دستیابی به اهداف موردنظر با چالش‌های متعددی روبرو بوده است. ضعف در دسترسی به منابع اطلاعاتی مؤثر بر انتخاب رشته تحصیلی (Moosavi, 2020 Pirāni, & Mo'meni, 2020)، غیرحرفه‌ای عمل کردن مشاوران و عدم اعتماد به مشاوران (Baagheri, 2017)، بی‌توجهی به استعدادها و رغبت‌های دانش‌آموزان (Madandar Arani, 2016)، وزنه سنگین عملکرد تحصیلی و هدایت تحصیلی به جای هدایت تحصیلی (Rezaei, 2019 Madani, Kalantar Hormozi, & Naeimi, 2019)، از جمله موانع و مشکلاتی است که می‌توان با توجه به پژوهش‌های صورت گرفته به آن‌ها اشاره کرد.

از آنجایی که افراد تحت تأثیر عوامل گوناگونی دست به انتخاب یک رشته خاص می‌زنند، لذا تحت تأثیر این عوامل پیش از ورود به دانشگاه، انتظارات گوناگونی از یک رشته تحصیلی در افراد بوجود می‌آید که اختلاف میان انتظارات و تجربیات دانشجویان در دانشگاه می‌تواند پیش‌بینی‌کننده رضایت از رشته تحصیلی و ماندگاری در رشته باشد (Pleitz et al., 2015). بسیاری از مطالعات نشان‌دهنده آن است که دانش‌آموزان زمانی اهداف و تصمیمات تحصیلی و شغلی خود را دنبال می‌کنند که شناخت روشنی از علایق، توانایی و استعدادها و خود و همچنین آگاهی واقع‌گرایانه‌ای نسبت به دنیای کار و مهارت‌های موردنیاز آن نداشته و قادر به ارتباط دادن انتخاب‌های تحصیلی خود به آینده شغلی نیستند (Babarović, Dević, & Blažev, 2020; Negru-Subtirica & Pop, 2018). بنابراین با توجه به آن که دانشجویان بعنوان عنصر اصلی در سازمان‌های مختلف جامعه در نظر گرفته می‌شوند، نداشتن آگاهی از رشته تحصیلی و علاقه به آن، می‌تواند منجر به عدم تطابق میان آینده شغل افراد با نیازها و انتظارات شود (Meraji & Mahmoodian, 2018). چنانچه برخی (Sameni & Abhari, 2018; Shakurnia & Karami, 2017) با مقایسه نظرات دانشجویان سال‌های مختلف نشان دادند، دیدگاه دانشجویان سال پایین‌تر بصورت عمده مثبت و به تدریج با افزایش ترم تحصیلی و شناخت بیشتر از رشته تحصیلی، دیدگاه آنان منفی شده و رضایت از رشته تحصیلی کاهش می‌یابد. هم‌چنین در بررسی نقش جنسیت در رضایت از رشته‌های مهندسی و انتخاب مهندسی بعنوان شغل با وجود تقسیم‌بندی جنسیتی برای رشته‌های تحصیلی، نتایج پژوهش‌ها نشان دادند که تقسیم‌بندی‌های جنسیتی صورت گرفته، پیش‌بینی‌کننده رضایت از رشته تحصیلی نیست (Amelink & Creamer, 2010).

لذا برخی برون‌دادها در نظام آموزش عالی مانند تغییر رشته تحصیلی به خصوص در دوره تحصیلات تکمیلی، می‌تواند به دلایل گوناگونی از جمله عوامل اقتصادی و شغلی، عوامل مربوط به خود فرد، خصوصیات رشته مبدأ و مقصد اتفاق بیفتد (Farzaneh & Darabi, 2018) و یا موضوع انصراف از دانشگاه که می‌تواند تحت عوامل گوناگونی از جمله عوامل اقتصادی، عدم علاقه و نداشتن آگاهی از رشته تحصیلی اتفاق

بیفتد (Zarafshani et al., 2023). هم‌چنین این پدیده‌ها می‌توانند با پیامدهای منفی برای دانشجویان از جمله احساس شکست و زیر سوال بردن خود و تبعات مالی برای دانشگاه و دانشجویان همراه باشد (Soppe et al., 2019).

در بررسی پژوهش‌های انجام شده، بیشتر تمرکز بر روی جامعه دانش‌آموزی با تأکید بر پدیده هدایت تحصیلی-شغلی، عوامل مؤثر بر آن، چالش‌ها، موانع، راهکارها، ارائه مدل‌های پیشنهادی، ملاک‌های هدایت تحصیلی-شغلی و هویت تحصیلی-شغلی، با رویکرد کمی بوده است و تعداد محدودتری پژوهش، با تمرکز بر جامعه دانشجویی و تأثیرات بلندمدت حاصل از هدایت تحصیلی-شغلی نادرست انجام شده است. باتوجه به خلاء پژوهشی در زمینه پیامدهای حاصل از هدایت تحصیلی-شغلی نادرست در جامعه دانشجویی و هم‌چنین اهمیت این پیامدها در نظام دانشگاهی و بازار کار، هدف پژوهش حاضر، واکاوی آسیب‌های فرایند هدایت تحصیلی-شغلی دانشجویان دانشگاه تهران می‌باشد. در پژوهش حاضر سه سوال مورد بررسی قرار خواهند گرفت: ۱- آیا رضایت دانشجویان دانشگاه تهران از رشته تحصیلی خود به تفکیک متغیرهای جمعیت‌شناختی متفاوت است؟ ۲- پیامدهای منفی حاصل از هدایت تحصیلی-شغلی نامطلوب از نظر دانشجویان و فارغ-التحصیلان دانشگاه تهران چیست؟ ۳- شیوه‌های مواجهه دانشجویان و فارغ‌التحصیلان دانشگاه تهران برای کاهش پیامدهای منفی حاصل از هدایت تحصیلی-شغلی نامطلوب چیست؟

روش پژوهش

الف) بخش کمی

پژوهش حاضر در این بخش از لحاظ نحوه جمع‌آوری داده‌ها، توصیفی از نوع پیمایشی است. به زعم ثایر (۲۰۰۹) (Thyer, 2009) در پژوهش‌های توصیفی تلاش پژوهشگر بر درک بهتر پدیده‌هاست تا بدانند از یک متغیر در جامعه به چه میزان وجود دارد، در نتیجه در تحقیقات توصیفی تأثیرات پدیده‌ها و یا مداخلات سنجیده نمی‌شود. یکی از انواع تحقیقات توصیفی رایج، در زمینه بررسی دیدگاه‌ها، نگرش-ها، رضایت و تصورات افراد، پژوهش‌های پیمایشی است.

لازم به توضیح است که براساس تقسیم‌بندی رشته‌ها در دفترچه آزمون سراسری، پنج رشته ریاضی-فیزیک، علوم تجربی، علوم انسانی، هنر و زبان است و از سوی دیگر آموزش عالی نیز برحسب رشته‌های متکثری که دارد، دسته‌بندی‌های گوناگونی را شامل می‌شود. جامعه آماری این پژوهش، دانشکده‌های دانشگاه تهران و علوم پزشکی تهران بود که نمونه پژوهش از روش نمونه‌گیری غیرتصادفی از نوع در دسترس، از دانشکده‌های فنی، علوم، علوم اجتماعی و رفتاری، پیراپزشکی و بهداشت انتخاب شد. بنابراین با توجه به روش نمونه‌گیری استفاده شده، روشن است که تعدادی از دانشکده‌ها در پژوهش حاضر حضور نداشتند. هم‌چنین لازم به ذکر است که با استفاده از روش نمونه‌گیری غیرتصادفی در دسترس، نمی‌توان نتایج به دست آمده را به کل جامعه آماری با اطمینان تعمیم داد. پرسشنامه در گروه‌های تشکیل شده توسط دانشجویان در فضای مجازی ارسال گردید و از دانشجویان در جهت پر کردن آن درخواست شد که درنهایت از تعداد ۳۷۰ پرسشنامه بازگشت داده شده، ۳۶۱ پرسشنامه مورد استفاده واقع شد.

به منظور گردآوری داده در این بخش از پژوهش، از پرسشنامه رضایت از رشته تحصیلی^۱ (AMSS) (نوتا ۲۰۰۷) استفاده شد. این ابزار شامل شش سوال می‌باشد که احساسات دانشجویان درمورد رشته دانشگاهی خود و نظر آنان درمورد تغییر رشته را مورد پرسش قرار داده است. مشارکت‌کنندگان در این پژوهش پاسخ‌های خود را بر روی یک طیف لیکرت پنج درجه‌ای (۱= کاملاً مخالف، ۲= مخالف، ۳= بی تفاوت، ۴= موافق و ۵= کاملاً موافق) مشخص می‌کنند که در نهایت نمرات افراد در این شش سوال باهم جمع شده و نمره بالاتر نشان‌دهنده رضایت

¹ Academic Major Satisfaction Scale

بیشتر در رشته تحصیلی خواهد بود. لازم به ذکر است که با توجه به نوع گویه‌های شماره ۲، ۱، ۳ و ۶، این گویه‌ها به صورت معکوس نمره-گذاری شده و سپس با گویه‌های شماره ۴ و ۵ جمع می‌شوند تا میزان رضایت از رشته تحصیلی دانشجویان مشخص گردد (Schenkenfelder, 2017).

از آنجایی که پرسشنامه فوق تا به حال در پژوهش‌های داخلی مورد استفاده قرار نگرفته است، لذا ابتدا توسط پژوهشگر ترجمه شده و سپس ترجمه معکوس توسط یک متخصص که پرسشنامه اولیه به زبان انگلیسی در اختیار او قرار داده نشده بود، انجام شده است. هدف از این کار اطمینان بیشتر از کیفیت ترجمه صورت گرفته می‌باشد. سپس پیش از اجرای پرسشنامه، روایی صوری به عنوان یک قضاوت عینی در مورد ابزار مورد استفاده، توسط هشت نفر از اعضای نمونه بررسی و تأیید شد. این امر بدین منظور در این مطالعه صورت گرفته است تا با توجه به آن که پرسشنامه مورد استفاده در پژوهش حاضر برای اولین بار است که ترجمه شده و مورد استفاده قرار می‌گیرد، پژوهشگران دریابند آیا ابزار تهیه شده از نظر ظاهری با هدف مطالعه حاضر مرتبط است؟ آیا برداشت افراد غیرمتخصص از این پرسشنامه منطبق با آن چیزی است که مورد انتظار پژوهشگران است؟ در نهایت روایی محتوایی پرسشنامه توسط اساتید پژوهش حاضر به تأیید رسید. در واقع در روایی محتوایی این موضوع مورد بررسی قرار می‌گیرد که آیا گویه‌ها در پرسشنامه حاضر دقیقاً مفهوم مورد نظر را که در این جا رضایت از رشته تحصیلی می‌باشد، مورد پرسش قرار داده و اندازه‌گیری می‌کند؟

پایایی این ابزار براساس آلفای کرونباخ در پژوهش نوتا (۲۰۰۷)، ۰/۹۴ و در پژوهش شنکنفلدر (۲۰۱۷)، ۰/۹۱ گزارش شده است. در پژوهش حاضر براساس آلفای کرونباخ، پایایی ابزار فوق ۰/۹۰ بدست آمده است (Schenkenfelder, 2017).

ب) بخش کیفی

در این پژوهش، هدف در بخش کیفی آن است که به شناسایی پیامدهای منفی حاصل از هدایت تحصیلی-شغلی نامطلوب از منظر دانشجویان و هم‌چنین در ادامه، تجربه آنان در مواجهه با پیامدهای منفی برای کاهش آن‌ها پرداخته شود. بنابراین به زعم برخی (Neubauer, Witkop, & Varpio, 2019) با توجه به آن که پدیدارشناسی روشی است با هدف توصیف ذات یک پدیده، در واقع چستی و چگونگی یک تجربه، از منظر کسانی که آن را تجربه کرده‌اند، روش تحقیق مورد استفاده در این بخش، پدیدارشناسی است.

باتوجه به گستردگی بحث هدایت تحصیلی-شغلی در دوره دبیرستان و دانشگاه و بعد از آن در بازار کار، لازم است که روی تمامی این زمینه‌ها کار پژوهشی انجام شود اما در این پژوهش به منظور آن که یکی از ابعاد هدایت تحصیلی-شغلی بصورت دقیق و روشن بررسی شود، تمرکز بر روی بحث پیامدهای هدایت تحصیلی-شغلی نامطلوب در دوره دانشگاه و بازار کار بوده است. بنابراین میدان پژوهش در بخش کیفی، شامل دانشجویان فعلی دانشگاه تهران از سه دانشکده فنی، علوم اجتماعی و رفتاری و علوم پزشکی و فارغ‌التحصیلان دانشگاه تهران می‌باشد (لازم به ذکر است که علی‌رغم مشارکت دانشجویان رشته‌های علوم در بخش کمی، تمایلی به حضور در مصاحبه‌های بخش کیفی نداشتند و مصاحبه با دانشجویان تنها در سه دانشکده اشاره شده انجام شد). نمونه‌گیری در این پژوهش هدفمند و با بکارگیری راهبرد ملاکی، در دسترس (آسان) و گلوله برفی می‌باشد. ملاک مشترک در انتخاب تمامی گروه‌های افراد، تمایل افراد به حضور در پژوهش بوده اما از دیگر ملاک‌های انتخاب دانشجویان در سه مقطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری در پژوهش حاضر، می‌توان به عدم رضایت از رشته تحصیلی فعلی و داشتن تجربه تغییر رشته و هم‌چنین فارغ‌التحصیلان از دانشگاه تهران که در زمینه متفاوت از رشته تحصیلی خود مشغول به کار هستند اشاره کرد.

نمونه افراد حاضر در این پژوهش به شرح زیر می‌باشد:

جدول ۱

فهرست مشخصات دانشجویان فعلی ناراضی از رشته تحصیلی

ردیف	جنسیت	سن	دوره	رشته تحصیلی	ترم تحصیلی	کد
۱	مرد	۲۲	کارشناسی	مهندسی عمران	سال چهارم	ک.ع.۱
۲	مرد	۲۳	کارشناسی	مهندسی عمران	سال پنجم	ک.ع.۲
۳	مرد	۲۲	کارشناسی	مهندسی مکانیک	سال چهارم	ک.ع.۳
۴	مرد	۲۲	کارشناسی	زیست‌شناسی	سال چهارم	ک.ع.۴
۵	مرد	۲۴	کارشناسی ارشد	مهندسی مکانیک	سال دوم	ا.ع.۱
۶	مرد	۲۷	کارشناسی ارشد	مهندسی پزشکی	سال دوم	ا.ع.۲
۷	مرد	۳۰	کارشناسی ارشد	مدیریت آموزشی	سال اول	ا.ع.۳
۸	زن	۲۶	کارشناسی ارشد	مهندسی پزشکی	سال دوم	ا.ع.۴
۹	مرد	۳۲	دکتری	مهندسی مکانیک	سال پنجم	د.ع.۱

جدول ۲

فهرست مشخصات دانشجویان فعلی با تجربه تغییر رشته

ردیف	جنسیت	سن	دوره	رشته تحصیلی فعلی	ترم تحصیلی	رشته تحصیلی قبلی	کد
۱	زن	۲۲	کارشناسی	مدیریت صنعتی	سال دوم	مهندسی مکانیک	ک.ت.۱
۲	مرد	۲۲	کارشناسی	زیست‌شناسی	سال چهارم	ریاضی به تجربی در دبیرستان	ک.ت.۲
۳	مرد	۳۹	کارشناسی	جامعه‌شناسی	سال پنجم	متالورژی	ک.ت.۳
۴	زن	۲۶	کارشناسی	جامعه‌شناسی	سال سوم	مهندسی برق (انصراف)	ک.ت.۴
۵	زن	۲۷	کارشناسی ارشد	آموزش بزرگسالان	سال دوم	مهندسی آب	ا.ت.۱
۶	زن	۲۴	کارشناسی ارشد	برنامه‌ریزی درسی	سال اول	ریاضی به انسانی در دبیرستان	ا.ت.۲
۷	مرد	۲۷	کارشناسی ارشد	آموزش بزرگسالان	سال دوم	مهندسی کامپیوتر	ا.ت.۳
۸	زن	۳۸	کارشناسی ارشد	ارزشیابی	سال اول	ریاضی محض	ا.ت.۴
۹	مرد	۳۹	کارشناسی ارشد	برنامه‌ریزی رفاه اجتماعی	سال سوم	پتروشیمی	ا.ت.۵
۱۰	زن	۲۹	کارشناسی ارشد	تحقیقات آموزشی	سال اول	مهندسی فضای سبز (انصراف)	ا.ت.۶
۱۱	مرد	۳۰	دکتری	دندانپزشکی	سال پنجم	مهندسی پلیمر	د.ت.۱

جدول ۳

فهرست مشخصات اعضای نمونه فارغ‌التحصیل

ردیف	جنسیت	سن	دوره	رشته تحصیلی	شغل	کد
۲	مرد	۲۴	کارشناسی	مهندسی نقشه‌برداری	مدیر تولید انتشارات کتاب	ف.ک.۱
۱	زن	۲۷	کارشناسی	مهندسی معماری	طراح لباس	ف.ک.۲
۳	زن	۳۰	کارشناسی	مهندسی منابع طبیعی	معلم	ف.ک.۳
۴	مرد	۲۳	کارشناسی	مهندسی مکانیک	سازنده اسباب‌بازی چوبی	ف.ک.۴
۵	زن	۳۵	کارشناسی ارشد	مترجمی زبان فرانسه	واردکننده تجهیزات پزشکی	ف.ا.۵

به منظور گردآوری داده در بخش کیفی، از مصاحبه‌های نیمه ساختار استفاده شد. طول مدت مصاحبه‌ها بین ۴۰ تا ۶۰ دقیقه متغیر بود و در نهایت با توجه به اشباع داده‌ها در هر گروه، مصاحبه متوقف شد. قابل ذکر است که ورود و خروج مشارکت‌کنندگان از جریان مصاحبه کاملاً اختیاری و باتوجه به رضایت افراد بوده است. ضمناً به جهت رعایت پروتکل‌های اخلاقی، اطمینان بخشیدن به مشارکت‌کنندگان از محرمانه بودن اطلاعات تبادل شده در طول جلسه مصاحبه در ابتدا حاصل شد. پس از پیاده‌سازی مصاحبه‌ها، نوشته‌ها در اختیار مشارکت‌کنندگان قرار گرفت تا از صحت و دقت آن اطمینان حاصل شود.

به منظور تحلیل داده‌های کیفی، پس از پایان یافتن مصاحبه‌ها، راهبرد کلایزی^۱ بکار گرفته شده است. بر اساس هفت مرحله راهبرد کلایزی در پژوهش حاضر، مصاحبه‌ها ضبط و سپس یادداشت‌برداری صورت گرفت و سپس عبارات و اصطلاحات مرتبط با پدیده بیرون کشیده شد. در ادامه پس از معنادهی به مفاهیم پایه و ایجاد مقوله‌های کلی، توضیحات غیرکاربردی حذف شد. در نهایت برای هر یک از سوالات مرتبط با بخش کیفی از پژوهش، چندین مضمون و زیرمضمون گردآوری شد که برای بررسی هر یک از آن‌ها جملات مرتبط با آنان بعنوان مصداق آورده شده است. در پژوهش‌های کیفی صحبت از قابلیت اعتماد است که این سوال را ایجاد می‌کند "آیا می‌توان به یافته‌ها اعتماد کرد؟" (Lincoln & Guba, 1985). بنابراین تکنیک‌های باورپذیری به منظور ارزیابی صحت داده‌ها و نتایج کسب شده در یک پژوهش بکاربرده می‌شوند (Liao & Hitchcock, 2018). به منظور باورپذیری در این پژوهش علاوه بر بازبینی اعضاء، از روش ممیزی همگنان به منظور بررسی کار توسط متخصص در حوزه پژوهش کیفی نیز استفاده شد (Lincoln & Guba, 1985). همچنین جهت اعتبارپذیری سعی شده است که تا حد ممکن مسیر تحلیل داده‌ها تا بدست آمدن نتایج توصیف شود.

یافته‌ها

الف) یافته‌های بخش کمی

سوال اول پژوهش - آیا رضایت دانشجویان دانشگاه تهران از رشته تحصیلی خود به تفکیک متغیرهای جمعیت‌شناختی متفاوت است؟

جدول ۴، آمار توصیفی مربوط به متغیر پژوهش که همان رضایت از رشته تحصیلی می‌باشد باتوجه به متغیرهای جمعیت‌شناختی پژوهش نشان می‌دهد.

جدول ۴

آمار توصیفی مربوط به متغیر پژوهش

متغیر	تعداد افراد	حداقل نمره	حداکثر نمره	میانگین	انحراف معیار
جنسیت					
زن	۱۷۸	۱۰	۳۰	۲۳/۹۸	۵/۲۸
مرد	۱۸۳	۸	۳۰	۲۳/۳۸	۵/۸۵
کارشناسی	۲۴۱	۸	۳۰	۲۳/۲۸	۵/۹۱
مقطع تحصیلی					
کارشناسی ارشد	۱۰۲	۱۰	۳۰	۲۴/۶۵	۴/۴۹
دکتری	۱۸	۱۱	۳۰	۲۳/۳۸	۶/۱۲
فنی	۲۱۳	۸	۳۰	۲۳/۳۵	۵/۷۷

¹ Colaizzi's distinctive seven-step process

۵/۸۲	۲۳/۳۷	۳۰	۱۱	۵۹	علوم پزشکی	
۴/۳۲	۲۵/۵۱	۳۰	۱۴	۶۴	علوم اجتماعی	رشته تحصیلی
۵/۴۷	۲۲/۴۸	۳۰	۱۳	۲۵	علوم	
۵/۱۸	۲۵/۰۰	۳۰	۱۱	۱۲۵	دوم	
۵/۲۱	۲۳/۳۶	۳۰	۱۰	۹۵	چهارم	ترم تحصیلی
۴/۸۱	۲۴/۰۷	۳۰	۸	۶۴	ششم	
۶/۵۶	۲۱/۵۰	۳۰	۸	۶۳	هشتم	
۶/۸۶	۲۱/۹۲	۳۰	۱۱	۱۴	دهم	
۴/۹۸	۲۴/۷۲	۳۰	۱۱	۵۰	بله	تجربه تغییر رشته
۵/۶۶	۲۳/۵۱	۳۰	۸	۳۱۱	خیر	

براساس **جدول ۴**، میانگین نمرات رضایت از رشته تحصیلی در شرکت‌کنندگان مرد ۲۳/۳۸ و در زنان ۲۳/۹۸ است. میانگین نمرات رضایت از رشته تحصیلی در مقطع کارشناسی ۲۳/۲۸، کارشناسی ارشد ۲۴/۶۵ و دکتری ۲۳/۳۸ می‌باشد. میانگین نمرات رضایت از رشته تحصیلی در رشته‌های فنی ۲۳/۳۵، علوم پزشکی ۲۳/۳۷، علوم اجتماعی ۲۵/۵۱ و علوم ۲۲/۴۸ می‌باشد. میانگین نمرات رضایت از رشته تحصیلی دانشجویان ترم دوم ۲۵/۰۰، ترم چهارم ۲۳/۳۶، ترم ششم ۲۴/۰۷، ترم هشتم ۲۱/۵۰، ترم دهم ۲۳/۵۰ و ترم دوازدهم ۱۸/۰۰ است. میانگین نمرات دانشجویان با تجربه تغییر رشته در متغیر رضایت از رشته تحصیلی ۲۴/۷۲ و دانشجویان بدون تجربه تغییر رشته ۲۳/۵۱ است. به منظور بررسی نرمال بودن توزیع متغیر پژوهش که همان رضایت از رشته تحصیلی می‌باشد، با توجه به آن که مقدار کجی $-۰/۷۲$ و مقدار کشیدگی $-۰/۴۱$ بدست آمده است، چون مقدار کجی و کشیدگی متغیر پژوهش بین بازه -۲ تا ۲ است، بنابراین توزیع متغیر پژوهش، تقریباً نرمال است.

جدول ۵

جدول خلاصه آزمون t مستقل بر اساس جنسیت

نام متغیر	آزمون لون	مقدار F	سطح معناداری	مقدار t	آزمون t مستقل	درجه آزادی	سطح معناداری
رضایت از رشته تحصیلی	۱/۵۹	۰/۲۰	۱/۰۲	۳۵۹	۰/۳۰		

باتوجه به **جدول ۵** باتوجه به اینکه سطح معناداری آزمون لون از $۰/۰۵$ بیشتر است، بنابراین مفروضه همگنی واریانس‌ها برقرار است. براساس **جدول ۵** نتایج نشان می‌دهد باتوجه به اینکه سطح معناداری آزمون t مستقل از $۰/۰۵$ بیشتر است، فرضیه صفر مبنی بر نبود تفاوت بین دانشجویان زن و مرد تأیید و فرض مقابل مبنی بر وجود تفاوت بین زن و مرد رد شده و بین دو گروه دانشجویان زن و مرد تفاوت معنادار وجود ندارد.

جدول ۶

جدول خلاصه تحلیل واریانس یک راهه دوره‌های تحصیلی

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار F	سطح معناداری
بین گروهی	۱۳۶/۲۱	۲	۶۸/۱۰	۲/۲۰	۰/۱۱
درون گروهی	۱۱۰۷۸/۵۱	۳۵۸	۳۰/۹۴		
کل	۱۱۲۱۴/۷۲	۳۶۰			

براساس جدول ۶، چون سطح معناداری آزمون F از ۰/۰۵ بیشتر است، بنابراین فرضیه صفر مبنی بر نبود تفاوت میان دانشجویان کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری تأیید و فرض مقابل مبنی بر وجود تفاوت میان سه گروه ذکر شده رد شده و میان سه گروه دانشجویان کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری تفاوت معنادار وجود ندارد و دانشجویان در سه دوره کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری به یک نسبت از رشته‌های خود احساس رضایت دارند.

جدول ۷

جدول خلاصه تحلیل واریانس یک راهه رشته‌های تحصیلی

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار F	سطح معناداری
بین گروهی	۲۸۰/۱۱	۳	۹۳/۳۷	۳/۰۴	۰/۰۲
درون گروهی	۱۰۹۳۴/۶۱	۳۵۷	۳۰/۶۲		
کل	۱۱۲۱۴/۷۲	۳۶۰			

براساس جدول ۷ چون سطح معناداری آزمون F از ۰/۰۵ کمتر است، بنابراین فرضیه صفر مبنی بر نبود تفاوت میان دانشجویان فنی، علوم پزشکی، علوم اجتماعی و علوم رد و فرض مقابل مبنی بر وجود تفاوت میان این چهار گروه تأیید شده و میان چهار گروه دانشجویان فنی، علوم پزشکی، علوم اجتماعی و علوم از لحاظ رضایت از رشته تحصیلی تفاوت معنادار وجود دارد. بنابراین در ادامه آزمون تعقیبی LSD با توجه به آن که نسبت به دیگر آزمون‌های تعقیبی قوی‌تر بوده و کمتر محافظه‌کارانه عمل کرده است، به منظور مشخص شدن گروه‌های دارای تفاوت انجام شد.

جدول ۸

جدول خلاصه آزمون تعقیبی LSD رشته‌های تحصیلی

گروه‌ها	تفاوت میانگین‌ها	خطای استاندارد	سطح معناداری
علوم اجتماعی	۲/۱۶	۰/۷۸	۰/۰۰۶
علوم پزشکی	۲/۱۴	۰/۹۹	۰/۰۳
علوم پایه	۳/۰۳	۱/۳۰	۰/۰۲

براساس **جدول ۸**، باتوجه به آنکه سطح معناداری میان رشته‌های گروه علوم اجتماعی با رشته‌های گروه‌های فنی، علوم پزشکی و علوم کمتر از ۰/۰۵ است، بنابراین بین گروه علوم اجتماعی با سه گروه دیگر از لحاظ رضایت از رشته تحصیلی تفاوت معنادار وجود دارد. باتوجه به **جدول ۴**، میانگین در گروه علوم اجتماعی از سه گروه دیگر بیشتر است.

جدول ۹

جدول خلاصه تحلیل واریانس یک راهه ترم‌های تحصیلی

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار F	سطح معناداری
بین گروهی	۶۶۳/۷۶	۴	۱۴۴/۳۳	۴/۸۳	۰/۰۰۱
درون گروهی	۱۰۵۵۰/۹۶	۳۵۶	۲۹/۸۸		
کل	۱۱۲۱۴/۷۲	۳۶۰			

براساس **جدول ۹** چون سطح معناداری آزمون F از ۰/۰۵ کمتر است، بنابراین فرضیه صفر مبنی بر نبود تفاوت میان دانشجویان ترم‌های تحصیلی دوم تا دهم رد و فرض مقابل مبنی بر وجود تفاوت میان پنج گروه ذکر شده تأیید شده و میان پنج گروه دانشجویان ترم دوم تا دهم از لحاظ رضایت از رشته تحصیلی تفاوت معنادار وجود دارد. بنابراین در ادامه آزمون تعقیبی LSD به منظور مشخص شدن گروه‌های دارای تفاوت انجام شد.

جدول ۱۰

جدول خلاصه آزمون تعقیبی LSD ترم‌های تحصیلی

گروه‌ها	تفاوت میانگین‌ها	خطای استاندارد	سطح معناداری
ترم چهارم	۱/۶۳	۰/۷۴	۰/۰۲
ترم دوم	۰/۹۲	۰/۸۴	۰/۲۷
ترم هشتم	۳/۴۹	۰/۸۴	۰/۰۰
ترم دهم	۳/۰۷	۱/۵۴	۰/۰۴
ترم چهارم	-۱/۶۳	۰/۷۴	۰/۰۲
ترم ششم	-۰/۷۰	۰/۸۸	۰/۴۲
ترم هشتم	۱/۸۶	۰/۸۸	۰/۰۳
ترم دهم	۱/۴۳	۱/۵۴	۰/۳۵
ترم ششم	-۰/۹۲	۰/۸۴	۰/۲۷
ترم چهارم	۰/۷۰	۰/۸۸	۰/۴۲
ترم هشتم	۲/۵۷	۰/۹۷	۰/۰۰۸
ترم دهم	۲/۱۴	۱/۶۱	۰/۱۸

براساس **جدول ۱۰**، باتوجه به آنکه سطح معناداری میان رضایت از رشته تحصیلی دانشجویان در ترم دوم با ترم‌های چهارم، هشتم و دهم، در ترم چهارم با هشتم و در ترم ششم با ترم هشتم کمتر از ۰/۰۵ می‌باشد، بنابراین بین گروه‌های ذکر شده دو به دو از لحاظ رضایت از رشته

تحصیلی تفاوت وجود دارد. باتوجه به **جدول ۴**، میانگین رضایت از رشته تحصیلی دانشجویان در ترم دوم از سه ترم چهارم، هشتم و دهم، در ترم چهارم از هشتم و در ترم ششم از هشتم بطور معناداری بیشتر است.

جدول ۱۱

جدول خلاصه آزمون t مستقل براساس تجربه تغییر رشته

نام متغیر	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری
رضایت از رشته تحصیلی	۱/۴۲	۳۵۹	۰/۱۵

باتوجه به اینکه سطح معناداری آزمون t مستقل از ۰/۰۵ بیشتر است، بنابراین فرضیه صفر مبنی بر نبود تفاوت بین دانشجویان دارای تجربه تغییر رشته و دانشجویان بدون این تجربه تأیید و فرض مقابل مبنی بر وجود تفاوت بین این دو گروه رد شده و بین دو گروه دانشجویان دارای تجربه تغییر رشته و بدون تجربه تغییر رشته تفاوت معنادار وجود ندارد و دانشجویان دارای تجربه تغییر رشته و دانشجویان بدون این تجربه به یک نسبت از رشته‌های تحصیلی خود احساس رضایت دارند.

ب) یافته‌های بخش کیفی

سوال دوم پژوهش - پیامدهای منفی حاصل از هدایت تحصیلی - شغلی نامطلوب از نظر دانشجویان دانشگاه تهران چیست؟
 ۶۸ جمله مهم استخراج شده حاصل از این سوال در ۲۵ زیرمضمون و درنهایت در شش مضمون کلی پیامدهای تحصیلی، پیامدهای روانی، پیامدهای خانوادگی، پیامدهای اقتصادی، پیامدهای فردی-اجتماعی و پیامدهای جسمانی طبقه‌بندی شده است.

۱) پیامدهای تحصیلی

یکی از پرتکرارترین پیامدهای هدایت تحصیلی-شغلی نامطلوب که بطور گسترده در صحبت‌های مشارکت‌کنندگان به آن اشاره شد، پیامدهایی هست که بعد تحصیلی زندگی افراد را تحت تأثیر قرار داده بود. منظور از پیامدهای تحصیلی آن دسته از مواردی است که افراد در حیطه درسی و آموزشی در دانشگاه با آن‌ها مواجهه شده بودند.

۱-۱- افت علاقه به درس خواندن: دانشجویان در زمان تحصیل خود در دوره دبیرستان با رویای ورود به رشته مورد علاقه خود در یکی از دانشگاه‌های مطرح سطح کشور درس می‌خواندند و اکنون در موقعیتی خلاف رویاهای خود قرار دارند. در نتیجه این پیامد، چندین پیامد دیگر از جمله افت تحصیلی و طولانی شدن دوره تحصیل نیز برای دانشجویان اتفاق افتاده است. مشارکت‌کننده «ف.ک.۱» فارغ‌التحصیل کارشناسی مهندسی نقشه‌برداری که در حال حاضر مدیر تولید در یک انتشارات است، باوجود علاقه به ادبیات، رشته ریاضی-فیزیک را به اختیار خود در دبیرستان انتخاب کرده و در دانشگاه به دلیل رتبه کنکورش قادر به قبولی در رشته مورد علاقه خود نشده است. این مشارکت‌کننده که بطور اتفاقی در مسیر شغلی مرتبط با کتاب و ادبیات که همان علاقه اولیه‌اش است قرار گرفت، درمورد پیامد تحصیل در رشته مهندسی اینگونه می‌گوید: «خیلی برام سخت بود درس خواندن در رشته‌ای که دوست ندارم. اوایل خیلی زحمت میکشیدم اما بعد که وارد مسیر شغلی شدم دیگه درسو ول کردم»

۱-۲- افت تحصیلی: باتوجه به آن که مشارکت‌کنندگان در پژوهش حاضر دانشجویان دانشگاه تهران و فارغ‌التحصیلان از این دانشگاه می‌باشند، بنابراین روشن است که این افراد از توانایی و عملکرد تحصیلی مناسبی در دبیرستان برخوردار بودند و اکنون با فرارگیری در یک

موقعیت نامناسب به دلیل یک هدایت تحصیلی-شغلی نامطلوب، با عملکرد ضعیف در دروس دانشگاهی و افت تحصیلی شدید که در نتیجه افت علاقه به درس خواندن است، مواجه شدند. این افت تحصیلی بصورت‌های متفاوت مانند نمرات پایین، افتادن دروس، مشروط شدن و اخراج از دانشگاه در مقطع کارشناسی رخ داده است. دانشجو «ا.ت.۵» دانشجوی دوره کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی رفاه اجتماعی، دارای مدرک کاردانی پتروشیمی و کارشناسی پژوهشگری علوم انسانی است. این دانشجو در دوران دبیرستان تحت فشار غالب بودن جو مهندسی و پایین دانستن منزلت اجتماعی رشته علوم انسانی توسط جامعه و خانواده، رشته ریاضی و در ادامه در دانشگاه رشته مهندسی را انتخاب کرده است. وی می‌گوید: «چون علاقه نداشتم نمیتونستم توی این مسیر بمونم و این باعث شد از فعالیت‌های درسی فاصله بگیرم و نتایج نمرات کم و در ادامه مشروطی بود. با اینکه پرونده من تو شورا برای تجدیدنظر مطرح شد اما متأسفانه اجازه بازگشت به تحصیل ندادن و حکم اخراج اومد و اخراج شدم»

۱-۳- طولانی شدن دوره تحصیل: در نتیجه افت علاقه به درس خواندن و افت تحصیلی، پیامد دیگری برای برخی افراد تحت عنوان طولانی شدن دوره تحصیل بیشتر از دوره استاندارد تعیین شده برای رشته است. مشارکت‌کننده «ف.ک.۴» فارغ‌التحصیل رشته مهندسی مکانیک که در حال حاضر به شغل ساخت اسباب‌بازی چوبی مشغول است، انتخاب رشته مکانیک را تحت تأثیر دوستان و خانواده به خصوص مادرش به دلیل پرستیژ بالای رشته می‌داند. وی در مورد پیامد این انتخابش می‌گوید: «این رشته رو دوست نداشتم و خب بیشتر کار میکردم این باعث شد من ده ترم بشم و یک سال بیشتر درسم طول بکشه»

۱-۴- از دست دادن فرصت یادگیری دروس تخصصی: انتخاب یک رشته بدون علاقه صرفاً به دلیل رتبه کسب شده در کنکور، منجر شده است که افراد فرصت یادگیری دروس تخصصی در رشته مورد علاقه خود را از دست بدهند. در نتیجه این پیامد منفی، پیامدهایی از جمله فشار درسی جهت شرکت در کنکور مقطع بعدی و همچنین دشواری در نوشتن پایان‌نامه رخ داده است. دانشجو «ا.ع.۲» دانشجوی سال آخر رشته مهندسی پزشکی که دوره کارشناسی خود را در رشته مکانیک گذرانده است، در دوره ارشد به دلیل رتبه کنکور خود میان دو گزینه یک سال پشت کنکور ماندن و انتخاب رشته‌ای که می‌داند به آن علاقه ندارد، دومی را انتخاب کرد. وی پس از اشاره به انتخاب اجباری رشته خود در مقطع کارشناسی ارشد، در این باره می‌گوید: «یک مقطع تحصیلی که میتونستم دروس تخصصی که مرتبط با حوزه کاری خودم هست رو پاس کنم از دست دادم. از اونجایی که موضوع پایان نامم رو در حوزه مورد علاقم انتخاب کردم در انجامش دچار مشکل شدم چون باید خودم مباحث مورد نیاز رو میخوندم. از طرفی هم برای دکتری میخواستم تغییر رشته بدم کارم خیلی سخت بود چون درسایی که همه تو ارشد میخوندن رو من باید خودم میخوندم»

۱-۵- افت تمایل به ادامه تحصیل: برآورده نشدن انتظارات دانشجویان از یک رشته تحصیلی به خصوص در بعد اشتغال یکی از دلایلی است که منجر به عدم رضایت از رشته تحصیلی در برخی از آنان شده است. بنابراین این افراد تمایل خود به ادامه تحصیل را از دست داده و ورود به بازار کار را به تحصیلات آکادمیک ترجیح داده‌اند. مشارکت‌کننده «ف.ک.۲» فارغ‌التحصیل کارشناسی رشته معماری و در حال حاضر در زمینه طراحی لباس فعالیت دارد. وی در دوران دبیرستان با وجود علاقه‌اش به هنر، به توصیه اطرافیان وارد رشته ریاضی شده و رشته معماری را با این پیش فرض که تنها راه ارتباطی با هنر همین رشته است، انتخاب کرده است. این دانشجو عدم تمایلش به ادامه تحصیل را اینگونه بیان می‌کند: «معماری تا دوسال اول خوب بود ولی محیط دانشگاهی منو کم کم دور کرد از اینکه بخوام این راه رو ادامه بدم و خود رشته هم اون رشته‌ای نبود که بتونم ادامه بدم»

۱-۶- پایه درسی ضعیف: این پیامد در موقعیتی رخ داده است که فرد دروس پایه یک رشته دانشگاهی که باید در دبیرستان خوانده شود را به دلیل تغییر رشته ناگهانی نگذرانده است. بنابراین یکی از پیامدهایی که تغییر رشته به همراه داشته، پایه درسی ضعیف بوده است.

دانشجو «ک.ت.۲» که در حال حاضر دانشجوی رشته زیست‌شناسی سلول مولکولی در مقطع کارشناسی است، در دوران دبیرستان به دلیل علاقه به پزشکی علی‌رغم مخالفت‌های اطرافیان در سال سوم از رشته ریاضی-فیزیک به رشته تجربی تغییر رشته داده است. وی در دوران انتخاب رشته دانشگاهی با توجه به اینکه حداقل رتبه لازم برای قبولی در رشته پزشکی را نداشت، رشته فعلی را پذیرفته شده است. این دانشجو معتقد است تغییر رشته برایش پیامد منفی نداشته و می‌گوید: «با اینکه ترمای اول که وارد دانشگاه شدم اصلاً به رشته‌ام علاقه نداشتم من پیامد منفی توی این انتخاب‌هام نمیبینم تنها شاید اینکه پایه زیست‌م قوی نیست»

۱-۷- اختلال در یادگیری: بر خلاف رسالت دانشگاه که تربیت نیروی انسانی کارآمد برای ورود به بازار کار است، دانشجویان بر این باورند که دروس تئوری دانشگاه ارتباطی به بازار کار نداشته و حتی اطلاعات ارزشمندی در اختیار آنان نگذاشته است. بنابراین اختلال در یادگیری در دانشگاه یکی از پیامدهایی بود که یکی از فارغ‌التحصیلان به آن اشاره کرد. مشارکت‌کننده «ف.ک.۱» نظرش را در مورد پیامد تحصیل در دانشگاه اینگونه عنوان می‌کند: «دانشگاه بیشتر برام یه محیط نشاط‌آور بود که چیز خاصی ازش یاد نگرفتم یه سری چیزها تجربه شد اما اصلاً درسی نبود. شاید حتی اگر از همون موقع کارم رو میدونستم کلاً دانشگاه نمیرفتم چون تحصیلات آکادمیک ۷۰ ۸۰ درصد چیزی به آدم یاد نمیده»

۲) پیامدهای روانی

مهم‌ترین مجموعه پیامدهای هدایت تحصیلی-شغلی نامطلوب که زندگی افراد را تحت خود قرار داده است، بعد روانی زندگی افراد است. بعد روانی آن بخش از زندگی افراد است که می‌تواند سلامت ذهن، روح و بهزیستی افراد را تحت تأثیر خود قرار دهد.

۲-۱- تضعیف اعتماد به نفس: روشن است که عملکرد تحصیلی و مشارکت فعالانه در فعالیت‌های درسی می‌تواند از ویژگی‌های مثبت برای دانشجویان چه از نظر اساتید و هم کلاسیان و چه از نظر خودشان در دوران تحصیل محسوب شود. حال با افت این عملکرد، تضعیف اعتماد به نفس در تمام ابعاد زندگی و نه فقط در بعد تحصیلی، از پرتکرارترین مؤلفه‌هایی است که مشارکت‌کنندگان در طی یک فرایند هدایت نامطلوب در موقعیت‌های متفاوت به شیوه‌های گوناگون تجربه کرده‌اند. دانشجو «ا.ت.۱» که در حاضر دانشجوی سال آخر آموزش بزرگسالان در مقطع کارشناسی ارشد می‌باشد، دوره کارشناسی خود را در رشته مهندسی آب گذرانده است. علاقه و اولویت وی در انتخاب رشته دبیرستانی رشته علوم انسانی بوده اما با توجه به وضعیت تحصیلی وی که در سطح بالایی قرار داشته، فشار و جو اجتماعی این اجازه را به او مبنی بر انتخاب علوم انسانی نداد. بنابراین علی‌رغم میل خود در انتخاب رشته دانشگاهی نیز به رشته فنی ورود پیدا کرد. وی از پیامد انتخاب‌هایش اینگونه می‌گوید: «ترمای اول که دروس پایه بود خوب بود اما وقتی تخصصی‌تر شد من واقعاً ناامید شدم احساس خنگ بودن و کم هوشی داشتم و زندگی‌م به سمت و سویی رفت که جالب نبود و اعتماد به نفسی که از دست دادم خیلی سخت احیا شد».

۲-۲- احساس شکست: تجربه عدم موفقیت و عدم کسب دستاورد در مسیری که افراد به غلط وارد آن شده‌اند، پیامدهایی از جمله احساس شکست و سرخوردگی را به همراه داشته است که برای برخی از آنان به تجربه افسردگی منجر شده است. دانشجو «ک.ت.۴» در حال حاضر دانشجوی سال سوم رشته جامعه‌شناسی که پیش از این در رشته مهندسی برق دانشگاه صنعتی شریف مشغول به تحصیل بوده است. وی با وجود علاقه به رشته علوم انسانی، به دلیل تحصیل در مدارس سمپاد، رشته ریاضی را انتخاب نموده است. اولویت داشتن ورود به برترین دانشگاه ایران وی را به سمت انتخاب مهندسی برق دانشگاه صنعتی شریف سوق داده است. این دانشجو از همان بدو ورود به این رشته متوجه عدم علاقه خود به آن شده و در نتیجه در ترم هشتم تصمیم به انصراف و شرکت مجدد در کنکور گرفته است. وی یکی از پیامدهای تحصیل در آن رشته را اینگونه توصیف می‌کند: «... برای منی که عادت داشتم بهترین باشم اومده بودم جایی که اصلاً نمیتونستم

حتی تلاشی بکنم برای بهترین بودن چون همکلاسیای من عجیب غریب بودن مثلاً طرف مدال طلای جهانی ریاضی داشت بخاطر همین من خیلی احساس شکست و سرخوردگی داشتم حس اینکه من الان هیچ دستاوردی ندارم و زندگیم خراب شده».

۲-۳- تجربه افسردگی: پیامدهای منفی روانی می‌توانند خود را به شکل یک اختلال در افراد نشان دهند. تجربه افسردگی ناشی از فشارهای روانی و احساسات منفی در فرد یکی دیگر از پیامدهایی است که در سلامت روان و عملکرد افراد اختلال ایجاد کرده است. این پیامد باتوجه به تجربه مشارکت‌کنندگان، خود ناشی از پیامدهای دیگری از جمله احساس شکست، افت تحصیلی و فشار روانی می‌باشد. دانشجو «ا.ت.۶» دانشجوی رشته تحقیقات آموزشی در مقطع کارشناسی ارشد می‌باشد که در دوره دبیرستان به دلیل علاقه به رشته‌های پیراپزشکی رشته تجربی را انتخاب کرده اما در کنکور رشته مورد علاقه خود را قبول نشده و ناچاراً به دلیل رتبه خود رشته مهندسی فضای سبز را انتخاب کرده بود. اما در همان ابتدا به دلیل عدم علاقه به رشته از این رشته انصراف داده. وی دو سال پشت کنکور خود در انتظار قبولی در رشته‌های پیراپزشکی را اینگونه توصیف می‌کند: «اون دوره دو ساله خیلی تحت فشار بودم و باعث شد افسردگی شدید بگیرم بخاطر اون انتخاب غلطم».

۲-۴- احساس عدم کفایت: یکی دیگر از پیامدهای هدایت نامطلوب افراد، به دلیل عدم کسب دستاورد دلخواه در یک مسیر اشتباه بوجود آمده است که افراد آن را به کل زندگی خود تعمیم داده و در تمامی ابعاد زندگی احساس عدم کفایت می‌کنند. دانشجو «ک.ع.۳» رشته مکانیک را تحت فشار خانواده به دلیل برتر بودن این رشته در نظر خانواده و جامعه انتخاب کرده است و در حال حاضر از رشته خود عدم رضایت دارد. وی دچار افت تحصیلی شدید شده که خود منجر به تجربه افسردگی شده است. وی از احساس عدم کفایت خود اینگونه می‌گوید: «خیلی از اطرافیان من این رشته رو هفت ترم تموم کردن اما من حتی درسارو نمیفهمیدم وقتی بخاطر افسردگی کارای دیگه زندگی من ول کردم الان کلاً به احساس عدم کفایت دارم که نه توی رشته خوبم نه تو ورزش نه تو کارم و عملاً هیچ کاری نمیکنم».

۲-۵- اختلال در خواب: اختلال در خواب یکی دیگر از مسائلی است که در نتیجه فشارهای روانی وارده بر افراد و اتفاقات رخ داده در طی تحصیل، تجربه شده است. دانشجو «ا.ت.۱» از پیامد فشارهای روانی پیش‌آمده در طی دوران تحصیل خود که هم‌چنان گاهی به آن دچار می‌شود می‌گوید: «از لحاظ روحی فشاری بود که هنوزم جبران نشده مثلاً هنوزم یه وقتی کابوس میبینم که استرس پاس کردن دروس کارشناسی رو دارم».

۲-۶- سردرگمی: علی‌رغم آگاهی افراد به جایگاه اشتباه خود در نتیجه انتخاب مسیر نادرست، اما به دلیل آنکه مسیر درست به آنان نشان داده نشده است، توانایی تصمیم‌گیری و شناخت مسیر مطلوب با توجه به تنوع گزینه‌های پیش رو برای آنان سخت است. دانشجو «ا.ت.۴» که در حال حاضر دانشجوی سال اول رشته ارزشیابی در مقطع کارشناسی ارشد می‌باشد، مقطع کارشناسی خود را در رشته ریاضی محض گذرانده است. باوجود مهارت بالای ریاضی در دبیرستان، ریاضی محض رشته مورد علاقه این دانشجو نبود. در نتیجه وی با افت تحصیلی شدید و مشروط شدن به دلیل عدم علاقه به رشته خود در مقطع کارشناسی روبرو شده است. این دانشجو می‌گوید: «تا مدت‌ها نمیتونستم انتخاب رشته کنم. تلاش کردم ارشد بخونم رفتم سمت علوم کامپیوتر اما دیدم اونم ریاضی هست. بعد رفتم حوزه درساشو غیرحضوری خوندم کلاً اصلاً یادم رفته بود من کیم چیا دوست دارم خیلی گم شده بودم».

۲-۷- ترس از قضاوت: یکی از عوامل تأثیرگذار بر ایجاد ترس از قضاوت، افت تحصیلی و نمرات پایین‌تر نسبت به همکلاسی‌ها می‌باشد که این خود در ادامه منجر به کاهش ارتباطات دانشجویان در دانشگاه شده است. دانشجو «ک.ت.۱» در حال حاضر دانشجوی سال دوم کارشناسی مدیریت صنعتی است که در ترم پنجم رشته مکانیک به دلیل عدم علاقه به این رشته و افت تحصیلی شدید تصمیم به تغییر

رشته گرفتند. این دانشجوی رشته مکانیک را تحت تأثیر حرف معلمان و مشاوران تحصیلی که رشته مکانیک را رشته مادر می‌دانستند انتخاب کردند در این باره می‌گوید: «خودم خجالت میکشیدم که از بچه‌ها عقب افتادم و حرفی با بچه‌ها نداشتم و دوست خاصی پیدا نکردم. از یه طرف هم من از همون ترم اول میخواستم تغییر رشته بدم اما فکر کردم که بقیه راجبم چی فکر میکنن میگن خنگه».

۳) پیامدهای خانوادگی

زمانی که دانشجویان به نادرست بودن مسیر خود آگاه شده و تصمیم به تغییر آن گرفته‌اند، در مواردی با واکنش‌های گوناگون از خانواده روبرو شدند. بنابراین منظور از پیامدهای خانوادگی، پیامدهایی است که افراد در نتیجه رویایی با خانواده به منظور جبران انتخاب‌های نادرست پیشین، تجربه نموده‌اند.

۳-۱- عدم حمایت خانواده: زمانی که افراد تصمیم به تغییر مسیر گرفتند، در مواردی این تصمیمات خلاف نظر خانواده است. بنابراین باتوجه به اینکه فرد در انتخاب خود مصمم می‌باشد، یکی از واکنش‌های خانواده به منظور منصرف کردن او، عدم حمایت است. دانشجوی «ا.ت.۲» که در حال حاضر دانشجوی رشته برنامه‌ریزی درسی می‌باشد و مقطع کارشناسی را نیز در رشته علوم تربیتی به پایان رسانده است، در ابتدا در دبیرستان به اجبار خانواده مبنی بر انتخاب رشته تجربی، این رشته را انتخاب کرده اما در سال کنکور به رشته روان‌شناسی علاقه‌مند شده و تلاشش بر قبولی در این رشته بوده است. بنابراین تصمیم به شرکت در کنکور انسانی گرفته اما با مخالفت جدی خانواده روبرو شده است. این دانشجوی تجربه رویایی خود را اینگونه بیان می‌کند: «خانواده مخالف صد در صد بودن در حدی که پدرم برام معلم زیست گرون گرفته بود که پزشکی برم و گفت اگر پزشکی نرم ازم حمایت نمیکنه و کلاسی نمیفرسته منو و پول هیچ کتابی هم نمیده که برم انسانی».

۳-۲- سرزنش خانواده: سرزنش شدن توسط خانواده به دلیل تصمیم‌گیری برای انتخاب رشته خلاف میل خانواده، از دیگر پیامدهایی است شرکت‌کنندگان در تصمیمات فردی خود با آن مواجهه شدند. دانشجوی «ا.ت.۲» باوجود مخالفت و عدم حمایت مالی خانواده‌اش مبنی بر کنکور مجدد در رشته علوم انسانی، تصمیم خود را نهایی کرده و مجدد در کنکور شرکت کرده است و در رشته علوم تربیتی پذیرفته شد. وی در رابطه با واکنش خانواده‌اش در مواجهه با عدم موفقیت مجددش در قبولی در رشته مدنظر می‌گوید: «خانواده میگفتن این اتفاق خیلی بد و ناراحت‌کننده‌ای هست و بهم سرکوفت میزدن».

۳-۳- ارج نهادن خانواده به رشته تحصیلی دانشجوی: در برخی موارد به دلیل مد بودن بعضی رشته‌ها، تصمیم افراد مبنی بر تحصیل در رشته‌هایی خارج از این محدوده منجر به بی ارزش گماردن رشته توسط خانواده شده است. به خصوص در مواردی که فرد رشته‌ها در گروه علوم انسانی را به رشته‌های فنی و یا علوم تجربی ترجیح داده باشند. دانشجوی «ا.ت.۲» از دیگر پیامدهای قبولی در رشته علوم تربیتی را اینگونه توصیف می‌کند: «خانواده اصلاً این رشته رو قبول نداشتن و تا مدت‌ها حتی به کسی نمیگفتن من علوم تربیتی میخونم و این اتفاق خیلی برام سنگین بود».

۳-۴- عدم اعتماد خانواده به تصمیم‌گیری‌های فردی دانشجوی: روشن است که شکست در هر مسیری یک پدیده غیرقابل انکار است و حتی افراد با انتخاب‌های درست و آگاهانه نیز می‌توانند در یک دوره زمانی به دلایل متعدد با یک موقعیت نامطلوب مواجه شوند. در مواردی که افراد برخلاف نظر خانواده تصمیم به فرارگیری در مسیری جدید گرفته‌اند، مواجهه با شکست در این مسیر منجر به عدم اعتماد خانواده به آنان شده است. دانشجوی «ا.ع.۴» دانشجوی سال آخر مهندسی پزشکی باوجود نارضایتی خانواده و به نوعی به دلیل لجبازی با آنان، رشته ریاضی-فیزیک را در دبیرستان انتخاب نموده اما به دلیل علاقه خود فرد به رشته‌های پزشکی، آن زمان رشته مهندسی پزشکی را نزدیک‌ترین

رشته به آن‌ها دانسته و انتخاب کرده است. زمانی که با واقعیت رشته در حیطه بازار کار آن روبرو شده است، باتوجه به آنکه برخلاف میل خانواده رشته مهندسی را انتخاب کرده است، واکنش خانواده را اینگونه توصیف می‌کند: «خانواده توقع داشتن من خیلی راحت کار پیدا کنم و درآمد خوب داشته باشم اما اینجوری نبود و این باعث شد خانواده دید بدی نسبت به تصمیمات من پیدا کنن».

۴) پیامدهای اقتصادی

پیامدهای اقتصادی شامل آن دسته از پیامدهایی هستند که افراد در حیطه شغلی و درآمد خود با آن مواجهه شدند.

۴-۱- **عدم استقلال مالی:** هدایت تحصیلی-شغلی نامطلوب از ابتدای مسیر منجر شده است که افراد پس از آگاهی از مسیری درست به ناچار مجدداً از ابتدا مسیر درست را آغاز کنند. در نتیجه با تأخیر وارد بازار کار شده و نداشتن کار و درآمد بصورت مستقل منجر شده است تا افراد همچنان به استقلال مالی نرسند. دانشجو «ا.ت.۳» فارغ‌التحصیل کارشناسی مهندسی کامپیوتر و دانشجوی کارشناسی ارشد آموزش بزرگسالان می‌باشد. وی باوجود علاقه به رشته علوم انسانی و تدریس، به دلیل پایین بودن وجهه این رشته وارد رشته ریاضی شده و در دانشگاه نیز رشته فنی را انتخاب کرده است. وی فشار روانی ناشی از عدم استقلال را اینگونه توصیف می‌کند: «از لحاظ شغلی که الان من بیکارم و من اینو پیامد تصمیم کارشناسی میدونم. اون پنج سال باعث شد من هنوز بیکار باشم و بار روانی داره. آدم وقتی کار و درآمد داشته باشه هم در جامعه وجه بهتری داره هم خیالش راحت‌تره سربار خانواده نیست».

۴-۲- **سطح درآمد:** برخی از دانشجویان تصور می‌کنند با ورود به رشته‌ای دیگر (غیر از رشته فعلی خود) می‌توانستند سطح درآمد بالاتر و مطابق با انتظاراتشان را داشته باشند. دانشجو «د.ع.۱» دانشجوی سال آخر دکتری مهندسی مکانیک می‌باشد که دو مقطع قبلی خود را نیز در همین رشته گذرانده است. حال این دانشجو پس از ۱۰ سال تحصیل در رشته مکانیک، در یک مقایسه‌ای میان پزشکی و مکانیک عدم رضایت از انتخابش را اینگونه شرح می‌دهد: «سطح درآمدی که برای پزشکی وجود داره اصلاً قابل مقایسه با مکانیک نیست. من فکر میکنم نسبت به اون زحمتی که کشیدم اون خروجی که باید نگرفتم».

۴-۳- **تنگنای اقتصادی:** عدم رضایت از رشته گاهی صرفاً به دلیل عواملی که مرتبط به خود رشته است نبوده و دانشجویان بطور کلی از ادامه تحصیل در مقطع تحصیلات تکمیلی، عدم رضایت دارند. چرا که معتقدند ورود به بازار کار به دلیل رسیدن به درآمد، تصمیم بهتری بوده و درحال حاضر این ادامه تحصیل منجر به تنگنای اقتصادی و لطمه به معیشت آنان شده است. دانشجو «ع.۳» دانشجوی مدیریت آموزشی در مقطع ارشد که کارشناسی خود را نیز در رشته علوم تربیتی به پایان رسانده است. باوجود مزایای ادامه تحصیل، وی با مواجهه با شرایط دانشگاهی نوعی عدم رضایت را تجربه می‌کند که اینگونه آن را توصیف می‌کند: «میتونم بگم پشیمونم چون خیلی از فرصت‌هارو از دست دادم و کاش درس نمیخوندم و به کارای دیگم میرسیدم. ... من علاقه به برنامه‌نویسی داشتم و سایت زده بودم و به فکر اپلیکیشن زدن و کسب درآمد از این راه بودم اما کلا منو هم از کارام انداخت هم میتونستم به درآمد خوب برسم که نشد».

۴-۴- **نبود بازار کار:** مواجهه با واقعیت شغلی رشته تحصیلی و آگاهی از بازار کار آن منجر شکل‌گیری عدم رضایت از رشته در افراد شده است. دانشجو «ع.۴» که پیش از این به سرخوردگی خود به دلیل استفاده نشدن از پتانسیل‌هایش در بازار کار اشاره کرده بود، از واقعیت بازار کار رشته‌اش می‌گوید: «عمده ناراضی بودن من از رشته بخاطر این بود که اون چیزایی که مربوط به رشته بود رو نمیتونستم تو بازار کار پیاده ... مثلاً اون مهارت‌های فنی که توی دانشگاه یاد میگرفتیم عملاً بی‌فایده بود بخاطر همین خیلی حس بدی میداد».

۵) پیامدهای فردی-اجتماعی

پیامدهای فردی-اجتماعی آن دسته از پیامدهایی است که بطور کلی متوجه موقعیت و فعالیت‌های یک فرد با توجه به اهداف و برنامه‌هایش در زندگی فردی و جامعه می‌باشد.

۵-۱- **هدر رفتن زمان:** تحصیل در رشته‌ای که فرد به آن علاقه نداشته و منجر به تغییر رشته و یا عدم تمایل به ادامه تحصیل شده است، به دلیل آنکه فرد تغییر رشته داده و یا به شغلی کاملاً غیر مرتبط با تحصیلاتش مشغول به کار است، کاربردی برایش نداشته و گذراندن چندین سال در آن رشته را به هدر رفتن زمان می‌داند. مشارکت‌کننده «ف.ا.۵» فارغ‌التحصیل مترجمی زبان فرانسه در مقطع کارشناسی ارشد که مقطع کارشناسی خود را نیز در همین رشته به پایان رسانده است. انتخاب رشته ریاضی در دبیرستان تنها به دلیل نمرات بالا و جو خانواده و جامعه در آن زمان بوده است. این مشارکت‌کننده در حال حاضر در زمینه تجهیزات پزشکی اشتغال دارد که هیچ ارتباطی با مدرک دانشگاهی او ندارد. وی تنها و اصلی‌ترین پیامد این تفاوت شغل و تحصیلات را اینگونه توصیف می‌کند: «خب من شش سال درس خوندم و عملاً هیچ ارتباطی با کارم حداقل در بخشی که من هستم نداره و تأثیری هم توش نداره خب یه جورایی وقتم انگار تلف شده و زمانم رو از دست دادم».

۵-۲- **عقب ماندن نسبت به هم سن و سالان:** در مواردی که افراد به نادرست بودن مسیرشان آگاه شده و سعی کردند تا یک مسیر درست را آگاهانه از ابتدا شروع کنند، با مقایسه موقعیت خودشان با موقعیت هم سن و سالان خود، به این نتیجه رسیدند که اگر از ابتدا هدایت انتخاب‌های آگاهانه‌تر اتفاق می‌افتاد، این افراد می‌توانستند جایگاهی مانند جایگاه فعلی هم سن و سالان خود داشته باشند. دانشجوی «د.ت.۱» فارغ‌التحصیل رشته مهندسی پلیمر و در حال حاضر دانشجوی سال آخر رشته دندانپزشکی می‌باشد. این دانشجوی انتخاب رشته ریاضی را تحت تأثیر جو غالب جامعه و عدم شناخت کافی از خود و رشته‌های دانشگاهی می‌داند. وی درمورد پیامد غالب این تغییر رشته می‌گوید: «به هر حال هر سنی یک سری اقتضائات داره اون رو شاید بشه چشم پوشی کرد ولی خب یه چیزایی مثل اینکه مثلاً استاد خودش هم سن من هست ولی من هنوز دانشجوی سال آخرم یکم اذیت‌کننده».

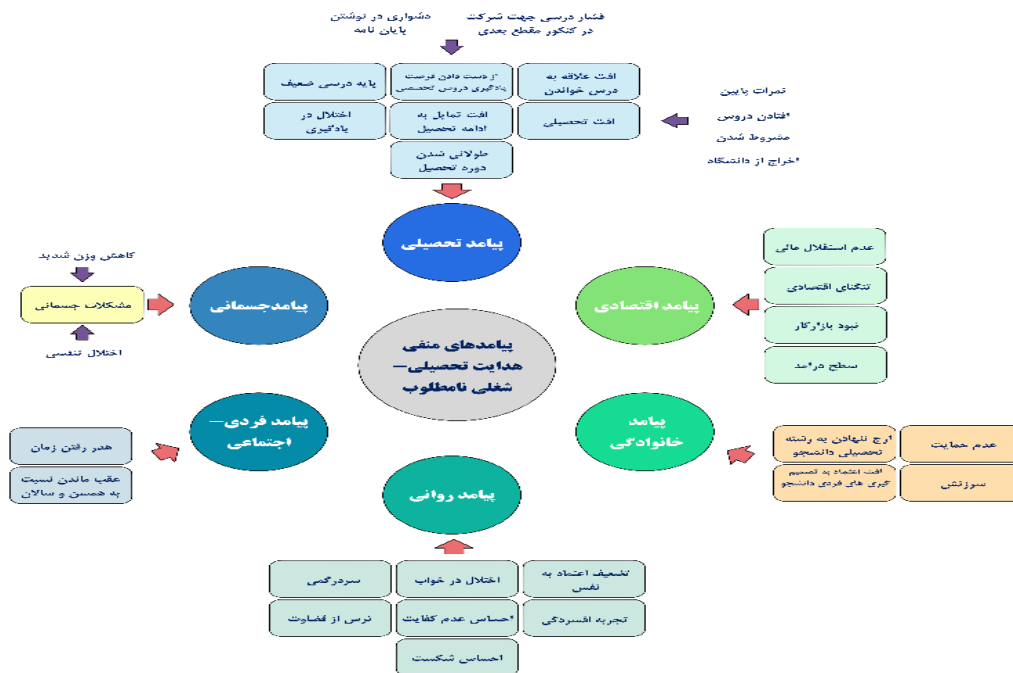
۶) پیامدهای جسمانی

فشارهای روانی ناشی از هدایت تحصیلی-شغلی نامطلوب در مواردی به شکل مشکلات جسمانی در افراد نمایان شده است. به عبارت دیگر می‌توان گفت پیامدهای جسمانی خود در نتیجه پیامدهای بعد روانی اتفاق افتاده است. این پیامدها بطور کلی در یک مضمون تحت عنوان مشکلات جسمانی بررسی خواهد شد.

۶-۱- **مشکلات جسمانی:** مشکلات جسمانی ناشی از فشارهای روانی به شیوه‌های گوناگون از جمله کاهش وزن شدید و اختلال در کارکرد سیستم تنفسی در افراد نمایان شده است. دانشجوی «ا.ت.۵» توضیح می‌دهد: «میتونم بگم وزنم یکبار تا ۳۹ کیلو هم ماهش پیدا کرده بود که دکتر اصلاً بهم نگفت که روحیم خراب نشه خیلی وضعیت داغونی داشتم و اینا همش ناشی از اون اضطراب‌ها و فشارهای روانی بود» دانشجوی «ک.ع.۳» که افت تحصیلی شدید را تجربه کرده و در نتیجه دچار افسردگی نیز شده است می‌گوید: «برای اینکه این حسای منفی از ذهنم بره سیگار میکشیدم انقدر فشار روانی زیاد بود این خودش خیلی الان به ریم آسیب زده».

شکل ۱

پیامدهای منفی هدایت تحصیلی-شغلی نامطلوب

سوال سوم پژوهش - شیوه‌های مواجهه دانشجویان دانشگاه تهران برای کاهش پیامدهای منفی حاصل از هدایت تحصیلی -

شغلی نامطلوب چیست؟

افراد در مواجهه با پیامدها، فعالیت‌های گوناگونی انجام داده‌اند که ۵۰ جمله مهم استخراج شده از مصاحبه‌ها در این بخش در ۱۱ زیرمضمون و پنج مضمون کلی طبقه‌بندی شده است.

۱) فعالیت‌های تحصیلی

۱-۱- تغییر رشته : باتوجه به نمونه پژوهش، ۱۱ نفر از دانشجویان مقطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری، دانشجوی تغییر رشته‌ای می‌باشند. برخی دیگر از افراد که در حال حاضر از رشته خود عدم رضایت دارند، در مواجهه با پیامدها بویژه افت تحصیلی، تصمیم به تغییر رشته گرفته‌اند. دانشجو «ک.ع.۱» دانشجوی سال پنجم رشته عمران که از رشته خود عدم رضایت دارد، رشته ریاضی-فیزیک در دبیرستان را به اجبار خانواده و نگرش منفی به رشته انسانی و هم‌چنین رشته عمران در دانشگاه را صرفاً به دلیل سطح درآمد تصور شده از آن در بازار کار انتخاب کرده است. عدم علاقه به خواندن دروس عمران منجر به افت تحصیلی شدید شده است، اما وی باتوجه به تمایلش به ادامه تحصیل می‌گوید: «... دیدم این هست که باید مدرک ارشد رو باید بگیرم و برام بهتره گفتم حداقل برم به چیزی بخونم که کاربردی تر هست. خودم چون به مسائل مالی و اقتصاد و بورس علاقه دارم دیدم مدیریت مالی رو دوست دارم».

۱-۲- خودآموزی: برخی از افراد به جای تمرکز بر عدم رضایت، در مواجهه با این موضوع سعی کرده‌اند تا بر روی علایق تحصیلی خود تمرکز کنند. این افراد با فعالیت‌هایی از جمله: انتخاب موضوع پایان‌نامه در حیطه مورد علاقه، نوشتن مقاله در حیطه مورد علاقه و برداشتن دروس اختیاری از دانشکده‌های دیگر، سعی کرده‌اند با انجام این فعالیت‌ها به یادگیری مباحث مورد علاقه خود به شیوه خودآموز بپردازند. دانشجو «ع.۲» درمورد شیوه مواجهه خود با یک انتخاب اجباری می‌گوید: «من خب پایان‌نامه رو تو زمینه مورد علاقم برداشتم البته چون

فرصت یادگرفتن دروس تخصصی رو از دست دادم باید بصورت خودآموز خودم مباحثی که لازم بود رو میخوندم. و اینکه سعی کردم توی حوزه مورد علاقم مقاله بدم».

۱-۳- کسب دستاورد: برخی از مشارکت‌کنندگان به منظور جبران پیامدهای ناشی هدایت نامطلوب، به خصوص در بعد روانی از جمله احساس شکست و تضعیف اعتماد به نفس، سعی در جبران آن‌ها با رسیدن به موفقیت و کسب درآمد در رشته جدید کرده‌اند. دانشجو «ا.ت.۵» که موضوع هدایت تحصیلی با حیاتش پیوند خورده بود و دچار آسیب در بعد جسمانی و روانی شده است، پس از تغییر رشته در مقطع کارشناسی می‌گوید: «همین موفقیت‌هام تو رشته جدیدم و لذتی که میبردم ازش خیلی بهم کمک کرد و هرچی جلوتر میرفتم و میدیدم که چقدر توش خوبم».

۲) فعالیت‌های اجتماعی

برخی افراد در مواجهه با پیامدهای نامطلوب، سعی در انجام فعالیت‌هایی دارند که بتوانند از فضای تحصیل و آموزشی رشته خود فاصله بگیرند.

۲-۱- انجمن‌های دانشجویی: حضور فعال در تشکلهای دانشجویی و راه‌اندازی نشریه دانشگاهی از جمله فعالیت‌هایی است که افراد برای دور شدن از فضای درسی رشته خود به آن اشاره کرده‌اند. دانشجو «ک.ت.۴» که پیش‌تر به احساس شکست در رشته مهندسی برق اشاره کرده است، درمورد نحوه جبران آن اینگونه توضیح می‌دهد: «من توی دانشگاه کارای مختلفی میکردم، توی انجمن اسلامی بودم شورای مرکزی انجمن بودم واحد مطالعات و حقوق زنان بود توی انجمن که من میگردوندم و نشریه زنان راه انداختم».

۲-۲- گسترش روابط اجتماعی: تلاش بر برقراری ارتباط با افراد مختلف در شرایط مشابه و هم‌چنین آشنایی با افراد در رشته‌های گوناگون یکی دیگر از کارهایی است که افراد به منظور کاهش پیامدها بویژه در بعد روانی به آن اشاره کرده‌اند. دانشجو «ک.ت.۴» که با حضور فعال در انجمن‌های دانشجویی سعی در دور شدن از فضای رشته خود داشته است می‌گوید: «تو همین فضای انجمن ما حلقه‌های کتابخوانی داشتیم و اکثرمون آدمای سرخورده از مهندسی و رشتمون بودیم. من بواسطه همین فعالیت‌های دانشجویی با آدمای مختلفی آشنا شده بودم».

۳) فعالیت‌های شغلی

بسیاری از افراد پس از مواجهه با عدم کسب دستاورد دلخواه در دانشگاه و در رشته تحصیلی خود، در حوزه‌های کاری گوناگون مشغول بکار شده و یا سعی در یادگیری مهارت‌ها شغلی در حیطه‌های مختلف کرده‌اند که این زمینه‌های کاری کاملاً متفاوت از رشته تحصیلی افراد می‌باشد.

۳-۱- اشتغال در زمینه مورد علاقه: برخی از افراد پیش از انتخاب‌های تحصیلی، به حیطه شغلی مورد علاقه خود آگاهی داشته و برخی هم پس روبرویی با موقعیت نامطلوب تحصیلی به مرور زمان به حیطه مورد علاقه خود پی برده‌اند. مشارکت‌کننده «ف.ک.۴» که پیش‌تر به تغییر شغل وی از طراحی به ساخت اسباب‌بازی چوبی اشاره شده است درمورد دوران تحصیل خود اینگونه توضیح می‌دهد: «چون مهارت‌های دستیم بالا بود و با چوب و ساخت اسباب‌بازی هم آشنایی داشتم دیگه رفتم سمت اینکار».

۳-۲- یادگیری مهارت‌های شغلی: یکی از مهم‌ترین پیامدها در بعد فردی-اجتماعی برای افراد، مسئله زمان بوده که بیشتر افراد با ورود به مسیر نادرست تصور دارند که زمان آن‌ها هدر رفته است، درصورتی که می‌توانستند به شکل مفیدتری از آن استفاده کنند. دانشجو «ا.ت.۳» که پیش‌تر اصلی‌ترین پیامد انتخاب رشته فنی برای مقطع کارشناسی را هدر رفتن زمان خود به خصوص در بعد اقتصادی دانسته

است، شیوه مواجهه خود را اینگونه شرح می‌دهد: «یکی از شیوه‌هایی که همین الانم خیلی استفاده میکنم، از زمان بهترین استفاده رو میبرم. مثلاً مطالعه یا گذراندن دوره‌های مهارت کامپیوتر، دوره‌های تکنسینی داروخانه، دوره مربی‌گری قرآن».

۴) فعالیتهای سازگاران

یکی از مجموعه فعالیتهای مهمی که افراد در مواجهه با پیامدهای نامطلوب در پیش گرفته‌اند، سازگاری با شرایط موجود است. ۴-۱- پذیرش شرایط: پذیرش شرایط موجود خود شامل فعالیتهای گوناگون از جمله تلاش در بهبود عملکرد، توجه به کاربرد درس، مطالعات غیردرسی، انجام مناسک مذهبی می‌باشد. برخی دیگر از افراد هم تنها شرایط موجود را پذیرفته و کار خاصی انجام ندادند تا این شرایط بگذرد. مشارکت‌کننده «ف.ک.۲» در این باره می‌گوید: «راستش کار خاصی نکردم و ادامهش دادم چون کاری بود که شروع کرده بودم و نمیتونستم نیمه تموم بذارم و باید تمومش میکردم».

مشارکت‌کننده «ف.ک.۳» فارغ‌التحصیل رشته مهندسی منابع طبیعی که در حاضر به شغل معلمی مشغول است، به دلیل جو غالب در مدارس و جامعه مبنی بر آینده نداشتن رشته علوم انسانی و پایین بودن پرستیژ این رشته، اجباراً و بواسطه جو دوستان خود رشته تجربی را انتخاب کرده است. وی می‌گوید: «.. خیلی درس خوندم تا شاگرد اول شدم تو دانشگاه اما خوشحال نبودم. بخاطر همین کنار درس علاوه بر اینکه درس می‌خوندم، کنارش رفتم سراغ کتابای روانشناسی کودک و شروع کردم به خوندن».

۴-۲- مشاوره: یکی از اصلی‌ترین پیامدهایی که مشارکت‌کنندگان در نتیجه هدایت تحصیلی-شغلی نامطلوب با آن مواجهه شده بودند، در بعد روانی بوده است. بنابراین از دیگر شیوه‌های مواجهه آنان می‌توان به مراجعه به مشاور و استفاده از خدمات مشاوره و روان‌درمانی اشاره کرد. در برخی موارد پیامدها در بعد روانی با حیات دانشجوی پیوند خورده و حتی در بعد جسمانی هم فرد دچار آسیب شده است. دانشجو «ا.ت.۵» که در این مسیر دچار حملات عصبی و آسیب جسمانی شدید شده است توضیح می‌دهد: «خب من به دلیل حملات عصبی از روانپزشک و مشاور کمک گرفتم و مدت زیادی تحت درمان بودم».

۵) فعالیتهای مقابله‌ای

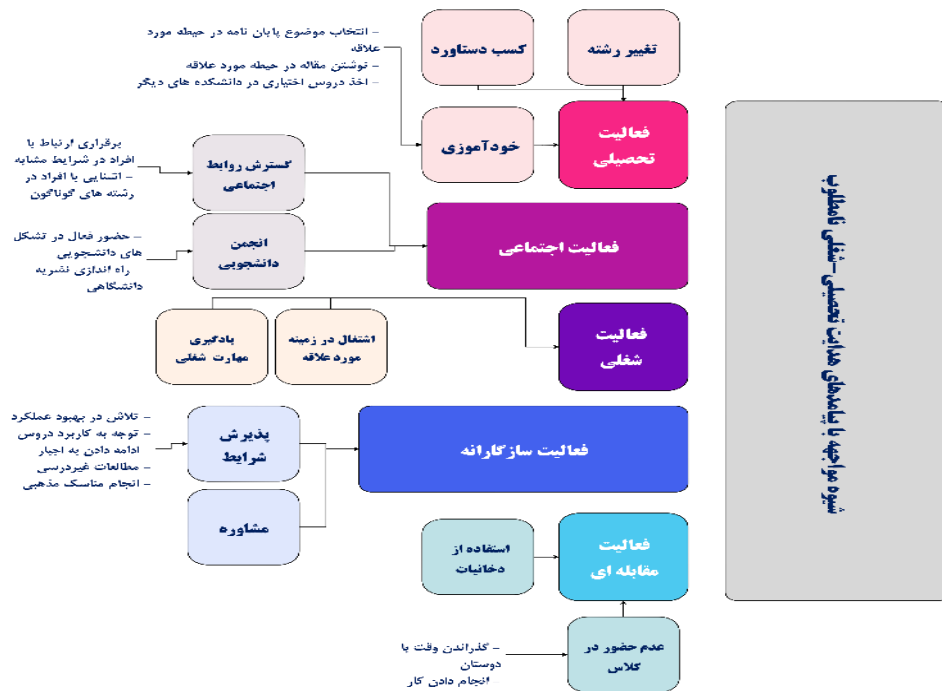
منظور از فعالیتهای مقابله‌ای، فعالیتهایی است که فرد در جهت نپذیرفتن شرایط انجام می‌دهد و حتی این دسته از فعالیتهای خود می‌تواند منجر به پیامدهای نامطلوبی برای افراد شوند. عدم حضور در کلاس و استفاده از دخانیات از جمله این فعالیتهای می‌باشند.

۵-۱- عدم حضور در کلاس: برخی افراد به دلیل عدم علاقه به رشته خود، از شرکت در کلاس‌ها به خصوص در شرایط کرونا که کلاس‌ها بصورت مجازی برگزار شده است، خودداری کرده و زمان‌های کلاسی را به گونه دیگری گذراندند. گذراندن وقت با دوستان یکی از فعالیتهای هایی است که افراد به منظور فراموش کردن فشار روانی ناشی از پیامدها انجام داده‌اند. دانشجو «ک.ع.۳» می‌گوید: «من شروع کردم با دوستانم میرفتم بیرون بعد دیگه کم کم تایم کلاسها میرفتم بیرون دیگه کلاسارو میرفتم اینجوری که وسایلم سر کلاس بود ولی خودم نبودم».

۵-۲- استفاده از دخانیات: استفاده از دخانیات یکی دیگر از فعالیتهای مقابله‌ای است که برخی افراد به منظور کم کردن پیامدهای نامطلوب انجام داده‌اند. دانشجو «ک.ع.۳» که پیش‌تر به عدم حضور در کلاس‌ها و گذراندن وقت با دوستان اشاره کرده است می‌گوید: «برای آزادی از افکار منفی که این رشته برام می‌آورد من شروع کردم سیگار کشیدن».

شکل ۲

شیوه مواجهه با پیامدهای منفی هدایت تحصیلی-شغلی نامطلوب

بحث و نتیجه‌گیری

الف) بخش کمی

پژوهش حاضر با هدف مقایسه میزان رضایت از رشته تحصیلی میان دانشجویان دانشگاه تهران در سه مقطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری در چهار دانشکده فنی، علوم پزشکی، علوم اجتماعی و رفتاری و علوم انجام شد. به منظور پاسخ به سوال اول پژوهش، دانشجویان در پنج متغیر جمعیت‌شناختی جنسیت، مقطع تحصیلی، رشته تحصیلی، ترم تحصیلی و داشتن تجربه تغییر رشته، به گروه‌های مختلف تقسیم شده و مقایسه شدند. نتایج پژوهش نشان داد که باوجود تقسیم‌بندی‌های جنسیتی در رشته‌های تحصیلی (Chen & Simpson, 2015; Zhang et al., 2021)، در متغیر جنسیت میان دانشجویان زن و مرد از لحاظ رضایت از رشته تحصیلی تفاوت معنادار وجود ندارد. این یافته با نتایج پژوهش‌هایی (Amelink & Creamer, 2010; Ebulum & Chidiobi, 2016) که نشان دادند تفاوت معنادار میان زنان و مردان در رضایت از رشته تحصیلی نیست و متغیر جنسیت پیش‌کننده رضایت از رشته تحصیلی نمی‌باشد، همسو می‌باشد. همسو با یافته‌های پژوهش حاضر، ثامنی و همکاران (Sameni & Abhari, 2018) بیان کردند با اینکه میزان رضایت کلی مردان از زنان در رشته مهندسی راه‌آهن کمتر است اما این تفاوت ناچیز بوده و تفاوت معناداری میان زنان و مردان در رضایت از رشته تحصیلی وجود ندارد. به نظر می‌رسد علی‌رغم طبقه‌بندی جنسیتی رشته‌ها در جامعه به ویژه در رشته‌های مهندسی مانند مکانیک، عمران، هوافضا و غیره، متفاوت نبودن رضایت از رشته تحصیلی میان دانشجویان دختر و پسر را اینگونه می‌توان تحلیل کرد که بسیاری از دانشجویان دختر با وجود هدایت به سمت رشته‌های به اصطلاح زنانه، با علاقه وارد رشته‌های به اصطلاح مردانه شده و از آن رضایت دارند. لذا متفاوت نبودن رضایت تحصیلی می‌تواند نشان‌دهنده معتبر نبودن اینگونه طبقه‌بندی‌ها از سوی جامعه باشد.

هم‌چنین یافته‌های پژوهش نشان داد که داشتن تجربه تغییر رشته بر رضایت از رشته تحصیلی اثرگذار نیست و تفاوت معناداری میان دانشجویان با تجربه تغییر رشته و بدون تجربه تغییر رشته در رضایت از رشته تحصیلی خود وجود ندارد. هرچند ناتا (۲۰۰۷) در پژوهشی نشان داد که نمرات رضایت از رشته تحصیلی، میان دانشجویانی که به مرور زمان در رشته خود ادامه دادند در مقایسه با دانشجویانی که این کار را انجام نداده و تغییر رشته داده بودند تفاوت معناداری وجود دارد که این یافته ناهمسو با نتایج پژوهش حاضر است. به نظر می‌رسد اینگونه انتظار می‌رفت که دانشجویان با تجربه تغییر رشته، رضایت بیشتری از رشته تحصیلی را گزارش دهند به دلیل آنکه این دسته از دانشجویان از یک رشته‌ای که رضایت نداشتند با آگاهی بیشتری وارد رشته موردنظرشان شدن. لذا، عدم تفاوت معنی‌دار در رضایت از رشته تحصیلی بین دو گروه فوق در پژوهش حاضر، می‌توان گفت به این دلیل می‌باشد که در این پژوهش کلیه دانشجویان دارای تجربه تغییر رشته بدون توجه به رشته، مقطع و ترم تحصیلی با تعداد زیادی از دانشجویان بدون تجربه تغییر رشته در رشته‌ها، مقاطع و ترم‌های تحصیلی گوناگون مقایسه شدند (Schenkenfelder, 2017).

با مقایسه رضایت از رشته تحصیلی دانشجویان با توجه به متغیر رشته‌های تحصیلی نشان داده شد که رشته تحصیلی می‌تواند در رضایت از رشته تحصیلی اثرگذار باشد و میانگین رضایت دانشجویان از رشته تحصیلی خود در این چهار گروه تفاوت معنادار دارد. یافته‌ها نشان داد که رضایت دانشجویان از رشته تحصیلی خود در رشته‌های علوم اجتماعی از سه گروه فنی، علوم پزشکی و علوم بیشتر می‌باشد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت دانشجویان علوم اجتماعی افرادی هستند که علی‌رغم اجبار و فشارهای احتمالی وارد شده از طرف مدرسه و خانواده، با علاقه شخصی خود رشته‌های علوم انسانی و اجتماعی را انتخاب کرده و اکنون رضایت بیشتری از رشته تحصیلی خود را نسبت به سه گروه دیگر تجربه می‌کنند. هرچند عوامل مؤثر بر رضایت از رشته تحصیلی تنها به مورد گفته شده محدود نمی‌شود و گزارش دانشجویان رشته‌های علوم اجتماعی مبنی بر رضایت بیشتر نسبت به رشته‌های دیگر، می‌تواند به عوامل گوناگونی مانند برنامه درسی رشته، محیط دانشگاه، عوامل مرتبط با اساتید مانند روش‌های تدریس، نحوه برخورد و نوع ارتباط با دانشجویان مرتبط باشد.

به اعتقاد پلایتز و همکاران (۲۰۱۵) (Pleitz et al., 2015) افراد پیش از ورود به دانشگاه انتظارات گوناگونی از رشته تحصیلی دارند و در نتیجه، اختلاف میان انتظارات و تجربیات آنان در دانشگاه، پیش‌بینی‌کننده رضایت از رشته تحصیلی است. در پژوهش حاضر در متغیر جمعیت‌شناختی ترم تحصیلی، دانشجویان در پنج گروه مقایسه شده و نتایج پژوهش نشان داد که ترم تحصیلی اثر معناداری در رضایت از رشته تحصیلی داشته و با افزایش ترم تحصیلی دانشجویان و کسب تجربیات بیشتر در دانشگاه اختلاف میان انتظارات و تجربیات آنان افزایش یافته و در نتیجه میزان رضایت از رشته تحصیلی کاهش می‌یابد. یافته‌ها (Meraji & Mahmoodian, 2018) نشان داد که رضایت از رشته تحصیلی در میان دانشجویان ترم‌های مختلف تفاوت معناداری وجود ندارد که این یافته ناهمسو با نتایج پژوهش حاضر می‌باشد. همسو با یافته‌های پژوهش حاضر، مطالعات (Sameni & Abhari, 2018) نشان دادند که رضایت از تحصیل در رشته مهندسی راه‌آهن براساس سال تحصیلی دانشجویان، روند کاهشی داشته است. هم‌چنین در پژوهشی (Shakurnia & Karami, 2017) نشان دادند که نظرات دانشجویان در مورد رشته داروسازی با مدت حضور در دانشگاه تغییر می‌کند، به نحوی که دیدگاه دانشجویان ترم‌های پایین بطور عمده مثبت است و به تدریج با افزایش مدت حضور در دانشگاه در ترم‌های بالا منفی شده و از میزان رضایتمندی آنان کاسته می‌شود که این نتیجه با یافته‌های پژوهش حاضر همخوانی دارد. بنابراین با توجه به نتایج پژوهش حاضر به نظر می‌رسد دانشجویان در سال‌های اولیه ورود به دانشگاه که هنوز دروس تخصصی را نگذرانده و با محتوای دروس رشته‌آشنایی ندارند، دیدگاه مثبت‌تری نسبت به رشته خود دارند. هم‌چنین با توجه به آنکه یکی از عوامل مؤثر بر انتخاب رشته تحصیلی بازار کار و آینده شغلی می‌باشد (MacDonald & Durdyev, 2021)، احتمالاً مواجهه با واقعیت بازار کار رشته در سال‌های بالاتر می‌تواند یکی دیگر از عوامل تأثیرگذار بر رضایت پایین‌تر دانشجویان ترم تحصیلی بالاتر باشد.

ب) بخش کیفی

پژوهش حاضر با هدف شناسایی آسیب‌های فرایند هدایت تحصیلی-شغلی دانشجویان و فارغ‌التحصیلان دانشگاه تهران انجام شد. نتایج پژوهش در سوال دوم نشان داد که پیامدهای منفی حاصل از هدایت تحصیلی-شغلی نامطلوب از نظر مشارکت‌کنندگان در شش مضمون کلی طبقه‌بندی می‌شود که عبارتند از: پیامدهای تحصیلی، پیامدهای روانی، پیامدهای خانوادگی، پیامدهای اقتصادی، پیامدهای فردی-اجتماعی و پیامدهای جسمانی.

پیامدهای تحصیلی یکی از عمده‌ترین پیامدهایی است که افراد به آن اشاره داشتند. برخی مشارکت‌کنندگان در پژوهش حاضر به خصوص در رشته‌های گروه فنی تحت تأثیر عواملی مغایر با علایق خود که عمدتاً اجبار خانواده (Zhang et al., 2021)، پرستیژ اجتماعی رشته (Kazemian, 2020) و رتبه کنکور بوده است، دست به انتخاب رشته زدند. بنابراین یکی از شایع‌ترین پیامدهای تحصیلی، افت علاقه به درس خواندن می‌باشد. افت علاقه به درس خواندن خود در ادامه منجر به پیامد افت تحصیلی و در نتیجه طولانی شدن دوره تحصیل در میان دانشجویان فعلی مقطع کارشناسی که به رشته تحصیلی خود علاقه ندارند و هم‌چنین در دوران تحصیل دانشجویانی که اکنون تغییر رشته دادند و به رشته قبلی خود علاقه نداشتند، شده است. یکی دیگر از پیامدها در بعد تحصیلی اختلال در یادگیری می‌باشد که باتوجه به اظهارات مشارکت‌کنندگان به نظر می‌آید اینگونه می‌توان استدلال کرد که اختلال در یادگیری در دانشگاه خود منجر به پیامد دیگری تحت عنوان عدم تمایل به ادامه تحصیل شده است. همسو با این پیامدها در پژوهشی (Zarafshani et al., 2023) به منظور شناسایی علل انصراف دانشجویان از رشته کشاورزی دریافتند که از دلایل این پدیده عدم یادگیری مطالب مفید و عدم تمایل به ادامه تحصیل بوده است.

موازی با پیامدهای تحصیلی، پیامدهای روانی یکی دیگر از پیامدهای پرتکرار پیش آمده برای مشارکت‌کنندگان می‌باشد. در بررسی پیامدهای روانی بطور کلی اینگونه می‌توان استدلال کرد که این نوع از پیامدها ناشی از مقایسه عملکرد خود با استانداردها، انتظارات و صورت کلی اطرافیان است. زمانی که افراد در موقعیتی نامتناسب با توانایی‌ها و علایق خود قرار می‌گیرند، ناخودآگاه عملکرد ضعیف‌تری را نسبت به زمانی که توانایی‌های خود را در مسیر متناسب با خود بکار می‌برند، تجربه خواهند کرد. در نتیجه این عملکرد ضعیف، در ابتدا افراد احساس شکست، عدم کفایت و ترس از قضاوت را تجربه خواهند کرد و در نهایت این پیامدها خود منجر به تضعیف اعتماد به نفس و کاهش ارتباطات با دیگر دانشجویان در دانشگاه خواهد شد. همسو با این یافته‌ها فدایی رودسری و همکاران (۲۰۲۰) (Fadavi Roodsari et al., 2020) در پژوهش خود در بازنمایی نشانگان افت تحصیلی در حیطة روان‌شناختی به اضطراب و فشار روانی، اعتماد به نفس پایین، افسردگی و حیطة رفتاری به انزواجویی و عدم تمایل افراد به برقراری ارتباط با هم‌کلاسیان خود اشاره کردند.

در پژوهش‌های متعددی نیز به تأثیر عوامل مرتبط با خانواده در فرایند هدایت تحصیلی-شغلی اشاره شده است (Suryadi et al., 2020; Zhang et al., 2021). به نظر می‌آید پیامدهای خانوادگی بصورت غیرمستقیم در مسیر یک هدایت تحصیلی-شغلی نامطلوب برای مشارکت‌کنندگان پیش آمده است. عدم حمایت خانواده، سرزنش خانواده و ارج نهادن خانواده به رشته تحصیلی انتخابی فرد به دلیل انتخاب رشته-های علوم انسانی به جای علوم تجربی از جمله پیامدهای پیش آمده بوده است. همسو با این پیامدها زرافشانی و همکاران (۲۰۲۳) (Zarafshani et al., 2023) یکی از عوامل انصراف دانشجویان از رشته تحصیلی خود را پایین بودن منزلت اجتماعی رشته و ممانعت والدین از مطرح کردن رشته قبولی فرزند خود دانستند.

پیامدهای اقتصادی از دیگر پیامدهای یک فرایند هدایت تحصیلی-شغلی نامطلوب می‌باشد که در پژوهش حاضر مورد بررسی قرار گرفت. برخی مشارکت‌کنندگان پس از پایان یک رشته تحصیلی و اقدام برای ورود به بازار کار با دو پیامد نبود بازار کار و سطح درآمد پایین مواجهه شدند. بنابراین برخی از افراد تصمیم به تغییر رشته به خصوص به رشته‌های علوم انسانی گرفته‌اند که این یافته همسو با یافته‌های

(Farzaneh & Darabi, 2018) است که نشان دادند یکی از عوامل مؤثر بر تغییر رشته دانشجویان در تحصیلات تکمیلی بازار کار است. در نتیجه این تغییر رشته و شروع یک مسیر از ابتدا، پیامد دیگری تحت عنوان عدم استقلال مالی پیش آمده است. در تحلیل این یافته‌ها اینگونه می‌توان استدلال کرد برخلاف باورهای عموم مبنی بر سطح درآمد پایین و نبود بازار کار در رشته‌های علوم انسانی، مشاهده می‌شود افرادی که با توجه به جو موجود در جامعه مبنی بر بازار کار مناسب به سمت رشته‌های گروه فنی و علوم پزشکی هدایت می‌شوند، برخی از آنان در ادامه مسیر با پیامدهای اقتصادی به دلیل نبود بازار کار و سطح درآمد پایین مواجه شده و به رشته‌های علوم انسانی تغییر مسیر می‌دهند که همین تغییر مسیر و شروع یک مسیر تازه، برای برخی از آنان عدم استقلال مالی را در پیش داشته است. چرا که در سنینی که پیش‌بینی می‌کرده‌اند وارد بازار کار شوند، مجبور به ادامه تحصیل شده‌اند و حتی موجب لطمه به معیشت آنان شده است.

استخراج داده‌ها در سوال سوم از پژوهش نشان داد که افراد در هنگام مواجهه با پیامدهای منفی حاصل از هدایت تحصیلی-شغلی نامطلوب فعالیت‌های گوناگونی برای کاهش آن‌ها انجام می‌دهند. این فعالیت‌ها در پنج مضمون کلی فعالیت تحصیلی، فعالیت اجتماعی، فعالیت شغلی، فعالیت سازگارانه و فعالیت مقابله‌ای تقسیم‌بندی شده‌اند. در حیطه فعالیت‌های تحصیلی یکی از رایج‌ترین شیوه‌های مواجهه با پیامدهای انتخاب‌های نادرست، تصمیم به تغییر رشته است. با توجه به نمونه پژوهش، ۱۱ نفر از دانشجویان در مقطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری، از دانشجویانی می‌باشند که تغییر رشته داده‌اند و از این ۱۱ نفر، نه نفر از آنان در حال حاضر دانشجوی رشته‌های گروه علوم اجتماعی و رفتاری می‌باشند و رشته قبلی آنان از رشته‌های فنی بوده است. برخی دیگر از دانشجویان رشته‌های فنی که در حال حاضر از رشته خود عدم رضایت دارند نیز در مواجهه با پیامدها بویژه افت تحصیلی، تصمیم به تغییر رشته به رشته‌های گروه علوم انسانی را دارند.

فعالیت‌های اجتماعی شامل حضور در تشکلهای دانشجویی و راه‌اندازی نشریه‌های دانشگاهی می‌باشد. همانطور که (Maroufi & Adak, 2018) نیز در پژوهش خود اشاره کردند، یکی از دلایل دانشجویان برای تغییر رشته در تحصیلات تکمیلی به رشته‌های علوم تربیتی علاقه به فعالیت‌های اجتماعی می‌باشد. دو مضمون کلی دیگر در سوال سوم از پژوهش شامل فعالیت‌های سازگارانه و فعالیت‌های مقابله‌ای می‌باشد. در فعالیت‌های سازگارانه عمده‌ترین راهکاری که افراد در مواجهه با پیامدها در پیش گرفته‌اند، پذیرش شرایط موجود است و مشارکت‌کنندگان به خصوص فارغ‌التحصیلان و دانشجویان ناراضی از رشته فعلی خود تنها راهکاری که در مواجهه با پیامدها در پیش گرفتند، ادامه دادن مسیر انتخابی بوده است. اینگونه می‌توان استدلال کرد که این دسته از افراد ریسک تغییر مسیر در میانه راه را نپذیرفته و ترجیح دادند مسیری را که انتخاب کرده‌اند تا پایان ادامه دهند و پایان این مسیر نادرست، نقطه شروعی برای مسیر مطلوب آنان باشد. در مقابل، برخی افراد با مواجهه با پیامدهای نامطلوب پیش آمده نه تنها قدمی مثبت برداشته‌اند بلکه به فعالیت‌هایی روی آوردند که خود آن فعالیت‌ها منجر به پیامدهای منفی شده است. آنان با عدم حضور در کلاس با افت تحصیلی بیشتری مواجه شده‌اند. استفاده از دخانیات که خود منجر به آسیب جسمانی برای آنان شده است.

فرایند هدایت تحصیلی-شغلی را می‌توان دارای دو نقطه عطف دانست. نقطه شروع این فرایند به صورت رسمی را می‌توان دوره متوسطه دوم و انتخاب رشته تحصیلی در دبیرستان دانست و دومین آن را بعد از کنکور و در زمان انتخاب رشته دانشگاهی. عوامل متعددی می‌توانند بر انتخاب‌های افراد در این زمان تأثیرگذار باشند که در پژوهش حاضر، پیامدهای هدایت تحصیلی-شغلی نامطلوب با تأکید بر نقطه دوم از این فرایند بررسی شد. در نقطه دوم از هدایت تحصیلی-شغلی یعنی در زمان کنکور، تأکید بیش از حد مدارس، خانواده‌ها و خود دانش‌آموزان بر رتبه کنکور است و بنابراین به نظر می‌رسد آن چیزی که در درجه اول تعیین‌کننده مسیر انتخاب رشته افراد می‌باشد، رتبه کسب شده در کنکور است. هم‌چنین در هر دانشکده تنها چند رشته دانشگاهی محدود پررنگ شده است و دانش‌آموزان از سوی خانواده‌ها و مدارس به دلیل پرستیژ اجتماعی بالای این رشته‌ها و تحت تأثیر جو موجود میان هم‌سن و سالان که این رشته‌ها پرمقتضی شده‌اند، به سوی آنان

هدایت می‌شوند. لذا با توجه به مطالب ذکر شده می‌توان گفت تصویر هر رشته از دیدگاه جامعه باعث شده است که نه تنها تلاش خانواده‌ها و مدارس بر هدایت دانش‌آموزان به سمت رشته‌های مطرح شده‌تر باشد، بلکه خود دانش‌آموزان بدون شناخت کافی و تنها بر اساس شنیده‌ها و بازخوردهای دریافت شده از سوی جامعه، به سمت این نوع از رشته‌ها گرایش پیدا می‌کنند.

زمانی که افراد تحت تأثیر عوامل گفته شده در بالا وارد دانشگاه می‌شوند، همانطور که هم در بررسی نتایج پرسشنامه‌ها و هم در مصاحبه با دانشجویان نشان داده شد، با افزایش ترم تحصیلی و تخصصی‌تر شدن دروس دانشگاهی، میزان رضایت از رشته تحصیلی کاهش یافته و عدم علاقه به رشته تحصیلی بیشتر خودش را نشان می‌دهد. به خصوص در دانشجویانی که به اجبار رشته‌های فنی را انتخاب کردند پس از آگاهی بیشتر از رشته‌های علوم انسانی، دریافتند آن چه در جامعه مبنی بر آینده نداشتن رشته‌های علوم انسانی به دانش‌آموزان و خانواده‌ها گفته می‌شود نادرست است. عمده‌ترین پیامدی که این عدم علاقه به رشته می‌تواند در پی داشته باشد، افت علاقه به درس خواندن و در نتیجه افت تحصیلی شدید است. با توجه به آن که سن ۱۸ سالگی، زمان ورود به یک جامعه بزرگتر و شروع هویت یابی افراد در زمینه تحصیلی و شغلی است، بنابراین بعد تحصیلی و کسب دستاورد در این حیطه برای دانشجویان در سنین ۱۸ تا ۲۲ سالگی بسیار پررنگ بوده و بخش مهمی از هویت فرد را تشکیل می‌دهد. حتی به نظر می‌رسد در دانشگاه‌ها عملکرد تحصیلی می‌تواند زمینه بسیار مهمی برای قضاوت اساتید و هم‌کلاسی‌ها در دانشگاه در مورد توانایی‌ها و حتی شخصیت یک فرد واقع شود. در نتیجه، زمانی که عملکرد تحصیلی دانشجو ضعیف باشد، گویی این عملکرد جدا از شخصیت فرد نبوده و یک بعد پررنگ و مهمی از زندگی فرد را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد.

بنابراین با توجه به مطالب فوق، پیامد یک هدایت تحصیلی-شغلی نادرست تنها به افت تحصیلی محدود نمی‌شود و با توجه به الگوی جا افتاده میان دانشجویان که عملکرد تحصیلی را به تمامی توانایی‌های خود نسبت می‌دهند، بنابراین احساس شکست در بعد تحصیلی منجر به احساس عدم کفایت نه تنها در بعد تحصیلی بلکه در تمامی ابعاد زندگی شده و این خود منجر به کاهش اعتماد به نفس افراد می‌شود که حتی بر روی کمیت و کیفیت روابط اجتماعی افراد به دلیل ترس از قضاوت، اثرگذار می‌باشد. به همین دلیل است که برخی از مشارکت-کنندگان در پژوهش حاضر، با وجود عدم علاقه به رشته تحصیلی خود، به منظور جلوگیری از این دست از پیامدها، تلاش برای بهبود عملکرد تحصیلی و کسب دستاورد داشته‌اند.

یکی دیگر از مسائلی که در میان خانواده‌ها، مدارس و خود دانش‌آموزان به دلیل به رسمیت شناخته شدن رشته‌های نظری و نادیده گرفتن شدن رشته‌هایی مانند فنی-حرفه‌ای وجود دارد، هدایت تمامی افراد، فارغ از علایق و توانایی‌های آنان به سمت تحصیلات آکادمیک است. در واقع در سیستم آموزشی موجود در مدارس کشور، تأکید بیشتر بر هدایت تحصیلی است تا هدایت تحصیلی-شغلی. لذا قابل پیش‌بینی است که در چنین موقعیتی، کنکور سراسری به عنوان تنها سکوی موجود به منظور رسیدن به اهداف بالاتر مانند ورود به بازار کار مناسب، محسوب می‌شود. در نتیجه چنین تصوراتی، چنانچه در پژوهش حاضر نیز نشان داده شد، بسیاری از افراد از یک رشته دانشگاهی فارغ-التحصیل شده اما در نهایت وارد بازار کار کاملاً متفاوت از رشته خود می‌شوند که این پدیده خود منجر شده تا افراد به این نتیجه برسند چهار سال از زمان خود را که می‌توانستند در زمینه کاری فعلی خود سپری کرده و به موفقیت‌های بیشتری برسند، با تحصیل در یک رشته نامرتب از دست داده‌اند. لازم به ذکر است، عدم تمایل دانشجویان دانشکده علوم به انجام مصاحبه را می‌توان از محدودیت‌های این پژوهش دانست.

پیشنهادها

- ۱- با توجه به تجربیات مشارکت‌کنندگان مبنی بر دست‌بندی شدن رشته‌های دانشگاهی و پرمقتضای بودن تعداد محدودی از رشته‌ها و هم-چنین مواجهه شدن آنان با واقعیت‌های یک رشته در ترم‌های تحصیلی بالاتر، پیشنهاد می‌شود اساتید دانشگاه و دانشجویان، فعالیت‌های خود را در حوزه اطلاع‌رسانی در مورد رشته‌های خود بیشتر کرده تا اطلاعات معتبر و گسترده در مورد تمامی رشته‌های دانشگاهی در اختیار عموم قرار گرفته شود که این آگاهی رسانی خود منجر به شکسته شدن گارد خانواده‌ها و مدارس نسبت به خیلی از رشته‌ها خواهد شد.
- ۲- یکی از مسائلی که دانشجویان ناراضی از رشته تحصیلی خود بیان کردند، عدم تطابق تئوری‌های تدریس شده در دانشگاه با واقعیت بازار کار و ناکارآمدی این دروس در برآورده کردن نیازهای آنان در مشاغل مرتبط است. لذا پیشنهاد می‌گردد با بررسی تغییرات موجود آمده در بازار کار و نیازسنجی از دانشجویان و بازارکار به منظور روشن شدن مهارت‌ها و دانش لازم جهت اشتغال در مشاغل مرتبط با رشته، به تجدید نظر در برنامه درسی برخی از رشته‌ها پرداخته شود.
- ۳- با توجه به مصاحبه‌های صورت گرفته با دانشجویانی که با وجود عدم رضایت از تحصیل خود همچنان مشغول به تحصیل در آن رشته می‌باشند، به نظر می‌رسد دوره‌های کهد و برنامه‌ریزی دو وجهی در دانشگاه تهران که امکان تحصیل دانشجویان علاقه‌مند به رشته‌های دیگر را فراهم می‌آورد هنوز به اندازه کافی در میان دانشجویان شناخته شده نیست. بنابراین پیشنهاد می‌شود این نوع از برنامه‌ها در دانشگاه توسط اساتید در کلاس‌ها و یا توسط عوامل دانشگاهی در شبکه‌های اجتماعی مرتبط با دانشگاه تهران به صورت وسیع‌تری اطلاع‌رسانی شده تا مورد استفاده دانشجویان بیشتری قرار گیرد.
- ۴- مشارکت‌کنندگان در پژوهش شامل دانشجویان و فارغ‌التحصیلان بودند و موضوع پیامدهای هدایت تحصیلی-شغلی در این پژوهش در حیطه دانشگاه و بازارکار بررسی شد. لذا، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی موضوع پیامدهای هدایت تحصیلی-شغلی در دوره متوسطه از طریق مصاحبه با دانش‌آموزان نیز مورد بررسی قرار گیرد.
- ۵- با توجه به مشارکت دانشجویان رشته‌های علوم در تکمیل پرسشنامه عدم تمایل آنان به انجام مصاحبه، پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آینده نظرات دانشجویان ناراضی از رشته‌های علوم در خصوص هدایت تحصیلی به این رشته‌ها نیز بررسی شود.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

References

- Abedi, M., Akbarzade, M., Shafiabadi, A., Nilfroshan, P., & Eesaboneh, A. (2016). Study of Utility of Emotional Intelligence in Educational-Career Construction of First Grade High School Students. *Quarterly Journal of Career & Organizational Counseling*, 8(27), 96-123. <https://www.sid.ir/FileServer/JF/4012913952703>
- Amelink, C. T., & Creamer, E. G. (2010). Gender differences in elements of the undergraduate experience that influence satisfaction with the engineering major and the intent to pursue engineering as a career. *Journal of Engineering Education*, 99(1), 81-92. <https://doi.org/10.1002/j.2168-9830.2010.tb01044.x>
- Ansary, M., & Nikneshan, S. (2019). Primary assessment of the predictive of Gardner's multiple intelligences, in choosing major courses. *Research in Curriculum Planning*, 16(61), 146-155. <https://doi.org/10.30486/jsre.2019.665152>
- Baagheri, T. (2017). High School Counselling and Guidance in Isfahan: An Opinion Survey. *Quarterly Journal of Education*, 32(4), 137-154. <https://qjoe.ir/article-1-128-en.html>
- Babarović, T., Dević, I., & Blažev, M. (2020). The effects of middle-school career intervention on students' career readiness. *International journal for educational and vocational guidance*, 20, 429-450. <https://doi.org/10.1007/s10775-019-09411-5>
- Chen, P. D., & Simpson, P. A. (2015). Does personality matter? Applying Holland's Typology to analyze students' self-selection into science, technology, engineering, and mathematics majors. *The Journal of Higher Education*, 86(5), 725-750. <https://doi.org/10.1080/00221546.2015.11777381>

- Dabas, N. (2018). *Guidance And Counseling* (Vol. 1). Evincepub Publishing.
- Ebulum, G. C., & Chidiobi, R. (2016). Resilience, gender and age as predictors of satisfaction with academic major among university undergraduates. *International Journal of Research in Engineering and Social Sciences*, 6(04), 13-23. https://indusedu.org/pdfs/IJRESS/IJRESS_743_59772.pdf
- Fadavi Roodsari, A., Salehi, K., Khodaie, E., Moghadamzadeh, A., & Javadipour, M. (2020). Representation of Psychological, Functional, and Behavioral Signs of Academic Failure of Undergraduate Students in University of Tehran. *Journal of Applied Psychological Research*, 10(4), 111-140. <https://doi.org/10.22059/japr.2019.285630.643321>
- Farzaneh, M., & Darabi, F. (2018). Academic migration: A reflection on the reasons of changing majors to educational administration in MA from other courses. *Journal of Educational Planning Studies*, 7(13), 146-169. <https://doi.org/10.22080/eps.2018.2026>
- Fejes, A., & Dahlstedt, M. (2020). Choosing one's future? Narratives on educational and occupational choice among folk high school participants in Sweden. *International journal for educational and vocational guidance*, 20, 31-47. <https://doi.org/10.1007/s10775-019-09392-5>
- Hatami, J., Fathiazar, E., & Taheri, R. (2012). An investigation of student's acquaintance toward their majors its relationship with their attitudes development: A phenomenological study. *Journal of Higher Education Curriculum Studies*, 3(5), 139-163. <https://www.magiran.com/paper/1241444>
- Haug, E. H., Plant, P., Valdimarsdóttir, S., Bergmo-Prvulovic, I., Vuorinen, R., Lovén, A., & Vilhjálmsdóttir, G. (2019). Nordic research on educational and vocational guidance: A systematic literature review of thematic features between 2003 and 2016. *International journal for educational and vocational guidance*, 19, 185-202. <https://doi.org/10.1007/s10775-018-9375-4>
- Kazemian, S. (2020). Factors influencing of pre-school and elementary school periods on field selection of educational for ninth grade students: qualitative research. *Journal of psychologicalscience*, 19(89), 561-566. https://psychologicalscience.ir/browse.php?a_id=693&sid=1&slc_lang=en
- Kochhar, S. (1984). *Guidance and counselling in colleges and universities*. Sterling Publishers Pvt. Ltd. <https://www.booksamillion.com/product/9788120700857>
- Liao, H., & Hitchcock, J. (2018). Reported credibility techniques in higher education evaluation studies that use qualitative methods: A research synthesis. *Evaluation and program planning*, 68, 157-165. <https://doi.org/10.1016/j.evalprogplan.2018.03.005>
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. sage. <https://us.sagepub.com/en-us/nam/naturalistic-inquiry/book842>
- MacDonald, F., & Durdiev, S. (2021). What Influences Women to Study Architectural, Engineering, or Construction (AEC) Majors? *Journal of Civil Engineering Education*, 147(2), 05020009. [https://doi.org/10.1061/\(ASCE\)EI.2643-9115.0000035](https://doi.org/10.1061/(ASCE)EI.2643-9115.0000035)
- Madandar Arani, A. (2016). A Survey on Variables Effect on Career Attitudes of High Secondary Schools Students in Tehran City. *Educational and Scholastic studies*, 5(1), 31-47. https://pma.cfu.ac.ir/article_537.html?lang=en
- Maroufi, Y., & Adak, M. (2018). Represent of the lived experience of postgraduate students of education with respect to the change of major; a phenomenological study. *Educational Measurement and Evaluation Studies*, 7(20), 33-55. https://jresearch.sanjesh.org/article_30025.html
- Maroufi, Y., & Karami, Z. (2015). Learning Style an Approach for Academic Guidance of High School Students [Research Paper]. *Journal title*, 2(30), 121-137. <https://doi.org/10.52547/erj.2.30.7>
- Mashayekh, P., Ghasemzad, A., & Mohaghegh Por, Z. (2018). An Investigation Into the Role of the Hidden Curriculum in Guiding High School Students toward Humanities. *Journal of Curriculum Studies*, 13(49), 125-150. <https://www.sid.ir/FileServer/JF/70613974905>
- Meraji, M., & Mahmoodian, S. S. (2018). Health information technology students' satisfaction for their field of study and career prospect. *Journal of Modern Medical Information Sciences*, 4(2), 8-17. <https://jmis.hums.ac.ir/article-1-166-en.html>
- Mimis, M., El Hajji, M., Es-saady, Y., Ouelid Guejdi, A., Douzi, H., & Mammass, D. (2019). A framework for smart academic guidance using educational data mining. *Education and Information Technologies*, 24, 1379-1393. <https://doi.org/10.1007/s10639-018-9838-8>
- Mokhtar Zadeh Bazargani, S., & Alizadeh, S. (2019). Assessing Factors Affecting the Orientation of the Cours-of-Study Selection In Students. *Management and Educational Perspective*, 1(1), 15-30. <https://doi.org/10.22034/jmep.2019.100581>
- Moosavi, S. A., Pirāni, Ā., & Mo'meni, H. (2020). The pathology of the 9th grade students' educational guidance process in Ilām province. *Educational Innovations*, 19(3), 123-148. <https://doi.org/10.22034/jei.2020.114617>
- Negru-Subtirica, O., & Pop, E. I. (2018). Reciprocal associations between educational identity and vocational identity in adolescence: A three-wave longitudinal investigation. *Journal of Youth and Adolescence*, 47, 703-716. <https://doi.org/10.1007/s10964-017-0789-y>
- Neubauer, B. E., Witkop, C. T., & Varpio, L. (2019). How phenomenology can help us learn from the experiences of others. *Perspectives on medical education*, 8, 90-97. <https://doi.org/10.1007/s40037-019-0509-2>
- Ozcan, D. (2017). Career decision-making of the gifted and talented. *South African journal of education*, 37(4), 1-8. <https://hdl.handle.net/10520/EJC-c422489e0>
- Pleitz, J. D., MacDougall, A. E., Terry, R. A., Buckley, M. R., & Campbell, N. J. (2015). Great expectations: Examining the discrepancy between expectations and experiences on college student retention. *Journal of College Student Retention: Research, Theory & Practice*, 17(1), 88-104. <https://doi.org/10.1177/1521025115571252>
- Rezaei Madani, M., Kalantar Hormozi, A., & Naeimi, E. (2019). The survey of the process of new academic guidance in ninth grade from the perspective of school counselors. *Counseling Culture and Psychotherapy*, 10(39), 27-48. <https://doi.org/10.22054/qccpc.2019.40632.2098>
- Rezapour Mirsaleh, Y., Shafaei, M., & Barati, S. (2017). Investigating of students' awareness, availability and using of Informational Recourse in discipline selection. *Journal of Counseling Research*, 15(60), 60-83. https://journal.irancounseling.ir/browse.php?a_id=488&sid=1&slc_lang=en
- Sameni, M. K., & Abhari, M. H. (2018). Investigation of factors affecting students educational satisfaction at the railway engineering major. *Majallah-i Amuzih-i Muhandisi-i Iran*, 19(76), 61-61. http://ijee.ias.ac.ir/article_63057_en.html?lang=fa
- Schenkenfelder, M. (2017). *Predicting academic major satisfaction using environmental factors and self-determination theory* Iowa State University]. <https://www.proquest.com/openview/2ec2c1dc34d6b35a324cef1f48cef6be/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750>
- Shafiabady, A. (2019). *Educational and vocational guidance counselling*.

- Shakurnia, A., & Karami, M. A. (2017). Factors Influencing on the choice and Satisfaction of Continuing Education among Pharmacy Students at Ahvaz Jundishapur University of Medical Sciences. *Educational Development of Judishapur*, 8(1), 30-38. https://edj.ajums.ac.ir/article_79824.html?lang=en
- Sharifi, B., Niaazari, K., & Jabbari, N. (2020). providing an effective educational guidance model for students; based on ICT. *Information and Communication Technology in Educational Sciences*, 10(39), 45-64. https://ictedu.sari.iau.ir/article_671346.html?lang=en
- Soppe, K., Wubbels, T., Leplaa, H., Klugkist, I., & Wijngaards-de Meij, L. (2019). Do they match? Prospective students' experiences with choosing university programmes. *European Journal of Higher Education*, 9(4), 359-376. <https://doi.org/10.1080/21568235.2019.1650088>
- Suryadi, B., Sawitri, D. R., Hayat, B., & Putra, M. (2020). The Influence of Adolescent-Parent Career Congruence and Counselor Roles in Vocational Guidance on the Career Orientation of Students. *International Journal of Instruction*, 13(2), 45-60. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1249063>
- Tajari, T., & Javanneshan, M. (2020). Identifying the components and indicators of the new educational guidance model: an application to social welfare student and family. *Social Welfare Quarterly*, 20(76), 207-234.
- Thyer, B. (2009). *The handbook of social work research methods*. Sage Publications. <https://cir.nii.ac.jp/crid/1130282271532211072>
- Zarafshani, K., Sharafi, L., Binaian, A., Malekhosseini, A., & Norouzi, M. (2023). Determining factors that influence dropout rates in agricultural college at Razi University. *Research and Planning in Higher Education*, 22(1), 19-43. https://journal.irphe.ac.ir/article_702889_en.html
- Zhang, Y.-J., Yuan, K., Chang, S.-H., Yan, W., Que, J.-Y., Deng, J.-H., Gong, Y.-M., Luo, J.-M., Yang, S.-C., & An, C.-X. (2021). Career choice and influential factors among medical students majoring in psychiatry in China. *BMC medical education*, 21(1), 1-12. <https://doi.org/10.1186/s12909-021-02622-x>

